KULTÚRA

ROČNÍK VIII. – č. 17 **DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY** 19. OKTÓBRA 2005

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 20 Sk

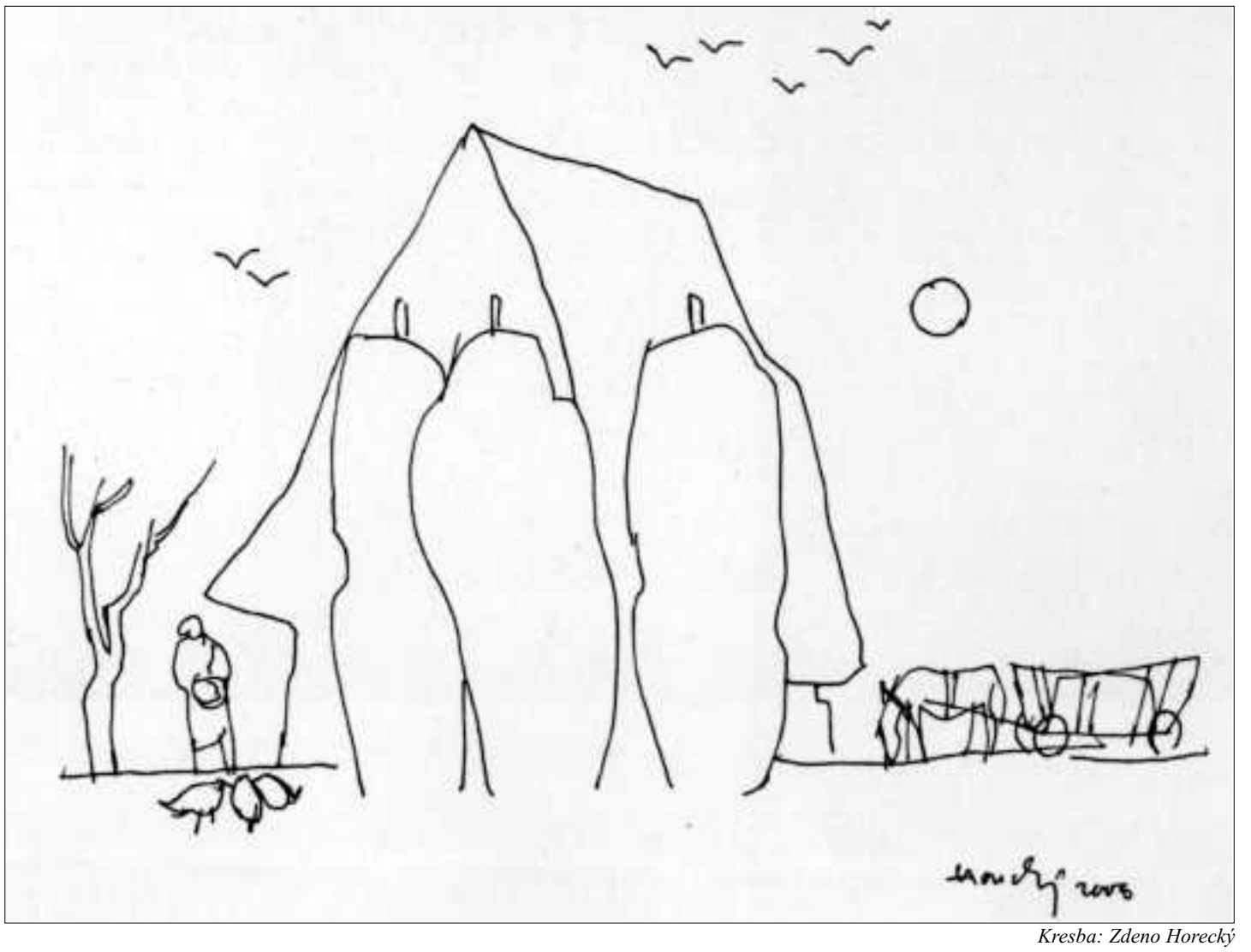

Kresba: Zdeno Horecký

Čertov hostinec

JÁN URBÁNEK

Veľa ciest križuje krajinu našich slovenských ľudových rozprávok. Vedľa jednej z nich, vedľa cesty, ktorá vedie do Zlatej krajiny, stojí stanovisko podobné zámku. Čertov hostinec. Nad bránou je napísané: Kto nemá peniaze, nech sem nechodí. Z hostinca sa však rozlieha vábivá muzika, veselé hlasy zabávajúcich sa. Ktože by odolal, nenazrel, nevstúpil? Každý je tam predsa očakávaný, pozvaný, vítaný.

Vzácneho hosťa už na prahu obskočia úslužní sluhovia. Do krásnej paloty k bohato prestretému stolu zavedú. Tam ho veľa veselých a milých pánov a paničiek čaká, do vlastného tanca ho hneď schytia. Nový hosť sa zabáva a raduje. Má predsa všetko, čo mu duša, srdce a brucho žiadajú. A tak do sýtosti je, pije, zabáva sa.

Maličký háčik tu predsa len je. Keď chce, nemôže odísť. Peniaze, ktoré mal, zďaleka nestačili na útratu. A tak tam veselý hosť musí čakať do súdneho dňa.

Čertov hostinec patrí do malebného, fantastického sveta našich ľudových čarodejných rozprávok, rozprávok vo vlastnom slova zmysle. Fantastický, čarodejný však neznamená nereálny, neskutočný. To sa nám iba prastará rozprávka prihovára vzácnou rečou mýtu. Rozpráva nám o tom, čo ako archetyp trvá na pozadí premenlivého, klamlivého povrchu.

Na Slovensku samom, nielen v rozprávke, nebývala núdza o núdzu. Hostincov sa to však akosi netýkalo. Zdá sa, že ich vždy bolo neúrekom a že neustále pribúdali. V 19. storočí rástli ako huby po daždi. Nebolo vari dediny, ktorá by sa nemohla pýšiť touto rozprávkovou stavbou. Na ceste do Zlatej krajiny sa na každom kroku dalo odbočiť a vojsť, kam to tak lákalo. Ľahko sa vošlo, ľahko pilo, zabávalo, ťažšie však bolo vyjsť. Ak peňazí na útratu nebolo dosť, úslužný majiteľ hostinca požičal. Hosť zaťal sekeru. Z hostinca síce vyšiel, ale akýsi menší. Čosi z neho ostalo v hostinci. Vnútri ostala dlžoba. Musel sa ta vrátiť. Ak si nedal pozor, ocitol sa v začarovanom kruhu. Napokon musel predať statok, pole, dom, všetko. Už nikdy zo pazúrov hostinca nevyšiel. Už sa nikdy nevrátil deň, keď prvýkrát čítal nápis nad jeho dverami. Neostalo mu nič iné, ako tam čakať na súdny deň. Zažil rozprávku na vlastnej koži.

Súdobá slovenská literatúra jasne vraví, že to bol osud mnohých. Dnes by sme povedali, že to bolo štatisticky významné číslo. Dačo ako epidémia cholery.

Klasické Čertove hostince, ktoré ešte za čias našich starých rodičov vytvárali neodmysliteľný kolorit našej rozprávkovo skutočnej krajiny, dnes už nejestvujú. Zmizli akoby šibnutím čarodejného prútika. Zmizli bez stopy, ako zmizne každý žaluď, z ktorého vyrástol košatý dub. Dnes by preto bola strata času pýtať sa na cestu, pri ktorej stojí Čertov hostinec. Dnes ho už veru nemožno hľadať, pretože niet miesta, kde by nestál. Dnes sotva možno spraviť na ceste do Zlatej krajiny krok bez toho, aby sme nenarazili na všadeprítomný prah tohto hostinca. Už nám ani vojsť netreba, už sme tam. Všetci.

Všade, na každom kroku sa ozýva vtieravá muzika. Všade naokolo to láka konzumovať a zabávať sa. Panem et circenses. Tento etos bezbrehej nenásytnosti akoby dnes nemal alternatívu. Všade naokolo záplava tovaru. Jestvuje vôbec niečo, čo by v ponuke nebolo? Jestvuje dačo, čo by sa nedalo kúpiť, mať a stráviť? „Toto všetko, ba ešte oveľa viac môžeš mať. Môžeš mať aj to, čo ešte tvoje oči nevideli, o čom tvoje uši ešte nepočuli. Nenahováraj si, že to nepotrebuješ. Nemôžeš predsa bez toho vôbec žiť. Môžeš, ba musíš to mať! A môžeš to mať celkom ľahko a hneď. Stačí, keď si od nás na to požičiaš. Takto dajako sa vzácnemu hosťovi prihovára prívetivý majiteľ hostinca. S úsmevom a ochotne vychádza v ústrety gargantuovskému apetítu hosťa.

Dá sa tomu vôbec odolať? Bolo by to predsa nielen hlúpe, ale predovšetkým neslušné a neetické. A tak hosť s radosťou zabudne na nápis nad dverami a požičia si. Zatne sekeru. V dobrej viere, že ju raz vytiahne, začne tvrdo pracovať. Na nerozoznanie podobný rozprávkovému zmokovi zháňa od rána do večera peniaze.

(Pokračovanie na 3. strane)

Poznámky s výkričníkom

TEODOR KRIŽKA

Český predseda vlády Jiří Paroubek by rád využil v zahraničnej politike Česka image Československa. Povedal to pre Lidové noviny s tým, že už vraj požiadal Ministerstvo zahraničia ČR, aby jeho nápad rozpracovalo.

No, čo k tomuto výroku, ktorý už nadobudol podobu skutku, resp. reťazenia skutkov, dodať? Azda iba toľko, že v Česku stále existujú sily, dokonca na vládnej úrovni, ktoré sa nezmierili s totálnym krachom čechoslovakizmu, jednej z najobludnejších ideológií Strednej Európy minulého storočia. Veď za touto značkou sa skrýval a ako vidieť aj skrýva pomerne nešikovne zdôvodňovaná stredoeurópska forma kolonializmu.

Neviem, či sa už k tomuto výroku stihol vyjadriť pretendent na post premiéra SR po budúcich voľbách Róbert Fico, ktorý si s Paroubkom nielenže prednedávnom zahral futbal, ale ho aj požiadal o pomoc v boji o svoje víťazstvo. Nuž, byť Ficom, veru nekalkuloval by som s krátkou pamäťou Slovákov a rýchlo by som vrátil českých sociálnych demokratov na svoje hracie pole, inak si môže vsietiť gól do vlastnej bránky. Pravda, nás to ani tak nemusí mrzieť, že hrá Fico sám proti sebe. Musí nás však mrzieť, že hrá takto aj proti vlastnej krajine a robí chyby ešte prv, ako na ne získa oficiálny placet.

Alebo Fico nie je taký hlupák, ako sa na prvý pohľad zdá, a jeho nadštandardné vzťahy z čechoslovakistickým buranom Paroubkom sú jeho nový predvolebný manéver? Vari sa Fico pokúša osloviť čechoslovakistov na našej vnútropolitickej scéne, ktorí majú omnoho väčší vplyv v spoločnosti, než na aký by ich oprávňovala zjavná málopočetnosť? Vari vysiela signál denníku Sme s jeho šéfredaktorom Martinom Šimečkom, alebo Pravde so šéfredaktorom Šabatom, prípadne zahraničným čechoslovakistickým kruhom, ktoré najmä v USA nestratili svoj vplyv, aby sa toľko nebáli jeho možného nástupu k moci?

Stretávam sa s mnohými ľuďmi, ktorí obetovali zdravie i skromné materiálne podmienky na zápas o slovenskú zvrchovanosť a vznik samostatného štátu. Pozorujem, ako si postupne zvykajú vnímať Fica ako menšie zlo, prípadne i jedinú ešte neskompromitovanú alternatívu na domácej politickej scéne. Chápem ich ťažkú voľbu, lebo majú už po krk politického zúfalstva, aké osem rokov prezentuje Mikloš pomocou Dzurindu. No vyzývam ich zároveň, aby politické strany nevnímali iba podľa ich lídrov, prípadne podľa sklamania z vládnucich strán, ale aby si všimli aj záujmové lobby, ktoré vodcov týchto strán vytiahli zo šuplíkov ako svoj marketingový ťah. Všímajme si ich manévrovací priestor v politickom ringu, či náhodou už nestoja v rohu s odkrytou tvárou, do ktorej včas dostanú priamy úder, ako sa to stalo neohrozenému mediálnemu bossovi Ruskovi. Všímajme si, či ich stranám nehrozí dominový rozpad ako podobne silným stranám v minulosti, ktoré síce vyhrávali voľby, ale nezostavovali vlády. A všímajme si aj kandidátky týchto strán, na ktorých sa pravidelne vyskytujú mená osôb, ktoré by bez straníckeho krytia nikdy nemohli uskutočniť svoje osobné zištné úmysly, ba dokonca ciele škodlivé národným záujmom.

www.kultura-fb.sk

Budú na Slovensku predčasné voľby?

Po nedávnej vládnej kríze, ktorá spôsobila blokovanie rokovania schôdze Národnej rady SR, sa opätovne otvorila otázka predčasných volieb. V prebiehajúcom volebnom období sa konalo referendum s úmyslom skrátiť volebné obdobie druhej Dzurindovej vlády, no nezúčastnil sa ho dostatočný počet oprávnených voličov. Opozičné strany sa zhodli na tom, že konanie predčasných volieb je jediným riešením situácie, no rozchádzali sa v názoroch ohľadne termínu ich konania. Uskutočnenie predčasných volieb neodmietali ani koaličné strany KDH a SMK. Ich postoj prekvapil koaličného partnera – Slovenskú demokratickú a kresťanskú únia, ktorá nevidí dôvod na skrátenie funkčného obdobia vlády. Preferencie KDH i SMK sú stabilizované, a preto sa ich lídri neobávajú predčasných volieb tak ako Dzurindova SDKÚ, ktorej preferencie sa pohybujú okolo 8 či 9 % a od posledných volieb zaznamenal pomerne veľký odlev sympatizantov.

Koncom septembra 2005 sa lídri opozičných strán dohodli na spoločnom termíne konania volieb, ktorý na tlačovej besede ĽS – HZDS oznámil predseda strany Vladimír Mečiar. Voľby by sa podľa nich mali konať 8. apríla 2006, pričom opozícia sa nebráni ani inému vhodnému termínu. Predchádzajúci návrh ĽS – HZDS, aby sa voľby konali v mesiaci jún nenašiel u ostatných partnerov pochopenie, keďže preferovali podľa možnosti čo najskorší, teda marcový termín. KDH a SMK odmietali júnový termín s odôvodnením, že by sa nejednalo o predčasné, ale len predsunuté voľby. Treba povedať, že termín konania volieb v júni 2006 by mal svoje opodstatnenie, lebo obdobie prázdnin by sa dalo využiť na rokovania o zostavení novej vlády, tvorbu jej programového vyhlásenia a ďalšie mesiace na prípravu štátneho rozpočtu. Odhliadnuc od toho, opozičné strany sa dohodli na aprílovom termíne s tým, že ĽS – HZDS predloží príslušný návrh do parlamentu, respektíve pozmení svoj pôvodný návrh. Vládne KDH a SMK tak dostali príležitosť ukázať, či sú ich postoje konzistentné, alebo na predčasných voľbách trvajú len vtedy, ak je návrh na ich konanie nepriechodný. Spomínaný termín, 8. apríl 2006, má oporu u 72 opozičných poslancov. Spolu s poslancami SMK a KDH by sa tak podarilo nazbierať potrebných 90 hlasov na skrátenie volebného obdobia.

Medzi tým sa udialo viacero protichodných vyhlásení. Predstavitelia KDH odmietli podporiť opozičný návrh, lebo podľa nich by prišlo k porušeniu koaličnej dohody. Neskôr svoj odmietavý postoj korigovali a sú za skrátenie volebného obdobia, ak sa preukáže korupcia v parlamente. V SMK sa objavil zaujímavý spor. Podľa časti vedenia strany nemal Béla Bugár mandát na to, aby vypovedal koaličnú dohodu s ANO. Napriek dohode medzi lídrami opozičných strán prišlo s vlastným návrhom Hnutie za demokraciu, ktoré svoj postoj odôvodnilo nedôverou k úprimným úmyslom ĽS – HZDS. Zo strany HZD, ktorá neprešla riadnymi voľbami, ale napriek tomu má v parlamente svojich zástupcov, sa jedná o snahu o zviditeľnenie, keďže jej preferencie sa pohybujú pod hranicou piatich percent.

Odpoveď na otázku, či sa budú parlamentné voľby konať v riadnom termíne alebo predčasne nateraz zostáva otvorená. Ich konanie závisí od postoja vládnych strán. Pokiaľ KDH a SMK nepodporia návrh na predčasné voľby, sotva možno očakávať, že nájde podporu 90-tich hlasov. Tieto strany môžu zároveň vyčkávať, či sa nezopakuje situácia v parlamente a jeho problémy s uznášaniaschopnosťou, alebo na nejakú dramatickú situáciu vo vládnej koalícii, ktorú dnes ešte nie je možné spoľahlivo predvídať. Napriek týmto okolnostiam, vládne návrhy zákonov nateraz prechádzajú v parlamente a podľa politológov až do schválenia štátneho rozpočtu nemožno očakávať závažnejšie turbulencie vo vládnej koalícii.

MARIÁN KLENKO

Kresba: Andrej Mišanek

Slobodná vlasť

Majákom v tme a nádejou bol breh náš posvätný
a ústa jeho triasli sa od búrky tisíc rokov,
more sa hádzalo, len anjel strážny vzal nás
a padali nám kvapky sĺz pri každej piesni.

To ráno slobody! tá žiara nad vrchami!
ó zbohom, temná noc! ó, zbohom, chladný vánok!
jak ruže puk sa v rose neba skúpalo
to sladké predjarie, ten marca papršlek.

Slovensko! – tak šlo od úst k ústam slovo opojné,
len kvety v oblokoch a zora spŕchli do ulice,
udreli zvony, ako fakľa vstal Snem slovenský
a Mesto naše zalial neón navečer.

Šťastná si bola, matka naša zem, päť rokov
a slnko žírnych polí k dvorom zletelo,
mal Slovák gazdovstvo, jak oral na svojom
a sviatkom bolo mu, keď utrel pot si rukávom.

Leskli sa lány zlatým klasom žitným,
voňala záhrada a pole zemiakové,
i pastier ujúkal, keď stáda biele zaháňal
a v zime volal deti k stolu hojnosti.

Chlieb svojich rúk a fabrík našu pieseň
robotník schutnal, keď dúchal sadzu z komínov
a domček jeho na ústraní bielunký
kýval mu sladko ako žiačik z výletu.

Život jak pieseň tiekol z harfy dotknutej
a snehobiele ruky tvorcu svietili,
básnici, deti snivé, spíjali sa Slovenskom
a sochár mohol tesať tváre slovenské.

Jas šľahal k nebu z dlaní vystretých
a krása dejín začala sa modlitbami…
Dnes oko moje slza horká zastiera
a na Golgotu ukazujem ružencom.

RUDOLF DILONG

Jozef Tiso a povstanie

Kto bol proti Slovenskemu štátu?

Ľudská povaha sa ťažko zmieruje s osudom porazeného a robí všetko možné, aby sa mu vyhla. Od leta 1943 si starí centralisti začali namýšľať, že šikovným prepnutím lojality z prítomných vládcov Slovenska na budúcich si nielenže zachránia vlastnú kožu, ale že budú môcť žať, kde nesiali. A tak od leta 1943 sa datuje pomalý prechod, ktorý sa čoskoro zmenil v tlačenicu zo strany porazených na stranu perspektívnych víťazov. Keď sa k nim Vianočnou dohodou pripojili komunisti na čele s G. Husákom, bolo len otázkou času, kedy vypukne ozbrojené povstanie proti SR. Výraznou mierou k tomu prispela aj demoralizácia slovenskej armády r.1943-44, ktorá umožnila partizánom uskutočňovať bez väčších ťažkostí teroristické akcie na Slovensku. Nemci sa nemohli len tak nečinne prizerať tomuto vývoju, a preto sa rozhodli konať.

Ako to bolo v skutočnosti?

Prezident SR Jozef Tiso v zmysle ochrannej zmluvy bol nútený povolať nemecké vojsko na naše územie, aby potlačilo partizánske akcie. Aby si povstalci, ktorí dňa 29.augusta vyhlásili povstanie v Banskej Bystrici, zabezpečili účasť a sympatie širokých vrstiev, rozšírili správu, že prezident Jozef Tiso je internovaný Nemcami a hrozí mu smrť. Prezident však vo svojom rozhlasovom vystúpení dementoval tieto správy a dokonca sa obrátil na povstalcov s ponukou amnestie, ak zložia zbrane. Po potlačení povstania sa rozšírila správa, že Banská Bystrica a Martin majú byť Nemeckom zničené. Delegáciu povstalcov, ktorá ho o veci informovala, viedol Ján Balko. Tiso požiadal veliteľa nemeckých vojsk na Slovensku generála Hoffleho, aby nemecké velenie neuskutočnilo túto vyhrážku. Hoffle prisľúbil žiadosti vyhovieť, ale zároveň pozval Tisa do Banskej Bystrice a navrhol mu dekorovanie nemeckých vojakov. Jozef Tiso sa zasadil aj o to, aby neboli povstaleckí vojaci deportovaní do Nemecka, ale aby boli súdení na Slovensku, čo prakticky znamenalo ich záchranu pred istou smrťou. Čo sa týka postoja J. Tisu k povstaniu, to bolo pochopiteľne od začiatku negatívne, pretože si dobre uvedomoval, o čo povstalcom ide. Tzv. SNP bolo totiž namierené proti existencii SR a vytýčilo si za svoj cieľ návrat do stavu područia a závislosti, ktorý Slováci vo svojom historickom vývoji už prekonali. Treba povedať aj to, že do plánov povstania boli zasvätení aj čelní predstavitelia SR, medzi nimi aj minister obrany F. Čatloš. Ak by bol uskutočnený jeho plán vo vhodnom čase, tak by to dopadlo celkom inak a SR by si uchovala svoju nezávislosť. V dôsledku toho by sa s ňou muselo vážne rátať ako so samostatným štátom aj na mierových konferenciách po 2. svetovej vojne. Tým pádom by bolo otázne, či by sa Dr. Benešovi podarilo presvedčiť Spojencov o tom, že Slovensko nie je medzinárodný, ale vnútorný česko-slovenský problém a jeho koncepcia o povojnovom usporiadaní ČSR by dostala vážnu trhlinu.

Slovo na záver

Na záver si dovolím krátku úvahu o tom, ako by sa vyvíjala SR po 2. svetovej vojne, nebyť smutne slávneho tzv. SNP. Naša krajina by si na čele s J. Tisom, ktorý by sa medzitým mohol vrátiť bezpečne domov, podľa mňa dokázala aj za cenu veľkých obetí ubrániť svoju nezávislosť a stala by sa plnoprávnym štátom v strednej Európe. A aj keby sa komunisti, spoliehajúci sa na pomoc Moskvy, všemožne usilovali získať moc, dovolím si povedať, že by sa im to vďaka múdrej a prezieravej politike J. Tisu a jeho stúpencov len veľmi ťažko podarilo. SR, ktorá by si naďalej uchovala svoj kresťanský a národný ráz, by sa stala oázou pokoja v studenej vojne medzi Východom a Západom, ako sa jej to úspešne darilo prvých päť rokov svojho jestvovania.

RADO MASKAL

Ústava SR

VÁŠ NÁZOR

Už vyše desaťročia sa väčšina Slovákov dojíma k slzám, akú úžasne krásnu kresťanskú ústavu dostal tento ľud za svoju neochvejnú vernosť Bohu a Cirkvi do daru, keď sa mu tak konečne, za cenu mnohých obetí, divokých perzekúcií a utrpenia, splnil jeho "tisícročný sen o slobode", aby sa týmto najvyšším štátnym zákonom uskutočnili jeho odveké túžby po šťastí.

Aký to rozdiel oproti tým neznabohom z EÚ, ktorí do preambuly nechceli dať ani len "zmienku o Bohu!"

V rozhorčených bojoch o kresťanský charakter EÚ a jej novej ústavnej zmluvy sa však akosi celkom pozabudlo na to, že v preambule ústavy nášho štátu nielenže nie je žiadna zmienka o Bohu, ale už jej 1. článok vyložene zdôrazňuje, že Slovenská republika ani nie je závislá od nijakého náboženstva. Klement Gottwald, stoj pri nás, veď ty si nás vykúpil svojou krvou a zmŕtvychvstaním!

Tak na takéto úžasné právne perly sme čakali celých tisíc rokov - konečne sme od všetkého nezávislí, len od ľudskej tuposti nie. Veľkomoravská ríša teda bola založená iba kvôli tomu, a solúnski bratia sem prišli len preto, aby sme boli nezávislí od náboženstva: aj vďaka tomu sa kráľ Svätopluk nesmel zjaviť ani na najmenšej minci.

Aj druhý bohapustý podvod našej revolučnej ústavy, že SR nie je závislá od "nijakej ideológie", jasne potvrdzuje, že jej krstnými macochami sú francúzska a boľševická revolúcia, ktoré nielenže chceli utopiť kresťanstvo v krvi, ale povraždili viac kresťanov, ako ich zahynulo za celé dejiny jeho trvania, a len z tohto dôvodu "netreba" dnes dávať do európskej ústavy žiadnu zmienku o Bohu, a tak sa tam nakoniec uvádza len kultúrne, humanistické a náboženské dedičstvo Európy, čomu v našej preambule zodpovedá "cyrilo-metodské dedičstvo" s malým c+m, a "historický odkaz Veľkej Moravy", čo sa vehementne až doteraz vydávalo za presvedčivý dôkaz kresťanského charakteru našej ústavy, a naivne sa tomu verí dodnes, takže aj známi profesori spomínajú nanajvýš tak istú "nedôslednosť" pri jej formulácii.

Že nás takáto drobná nedôslednosť ženie do skazy, je len malicherný detail.

Ide o to, že takáto ústava je podvod a zločin a prisahať na ňu je podľa môjho názoru v rozpore s kanonickým právom cirkvi.

Ak totiž nie je v nej žiadna zmienka o Bohu a vyložene popiera aj každú zákonnú väzbu s náboženským základom krajiny, čo je v hlbokom rozpore s vôľou 84% štátotvornej kresťanskej väčšiny, ktorej sa upiera účasť na moci a riadení štátu, i s historickým právom, teda s tradíciou, na ktorú sa odvoláva preambula, potom ju nemožno považovať za legitímnu.

"Zdá sa, že ďalšia revolúcia nás ešte len čaká". /KN 14.11.2004/

JOZEF VALČEK

Súvislosti... reality show... Katrina... ANO

Slovenská pospolitosť, aspoň jej, povedzme zvedavejšia časť, žije v očakávaní, slušne povedané, plytkej obrazovkovej kultúry. Reality show, Big Brother, VyVolení.

Už dlho si nerobíme ilúzie o kultúrnej alebo etickej kvalite mnohých televíznych programov sledovaných na Slovensku. To, že sa verejne aj niektoré odvážnejšie organizácie či jednotlivci postavili proti šíreniu subkultúrnych televíznych programov primälo mnohých aspoň k zamysleniu kam sa až najmasovejší potenciálny zdroj ľudovej kultúry dostal. Plytkosť sa stala štandardom. Pomaly sa ním stáva i dekadencia komerčne šírená týmto médiom z krajiny Jeho excelencie Biznisu. Nechceme sa podrobne zamýšľať ako sa proti tomuto mravnému marazmu účinne brániť. Jednou z možností je aj nedávna občianska iniciatíva na ignorovanie sledovania tých televízií, ktoré takémuto trendu dávajú nehatený priechod.

Problém je však v tom, že naša politická a ekonomická elita potrebuje pre svoj rozmach práve takéto mravné prostredie. V ňom sa dá nehatene kupčiť so všetkým a bezostyšne sa hnať za ziskom (veď ten je v našom ekonomickom systéme „hnacím motorom rozvoja spoločnosti!!!“). Veď ako by v inom, napr. v kresťanskom mravnom prostredí sa dali presadzovať „ekonomicky oprávnené“ zásady eutanázie, potratov, homosexuálnych manželstiev (?), zbedačovania väčšiny národa, vylučovanie na periféria spoločnosti nemajetných, alebo menej majetných - nezamestnaných, invalidov, dôchodcov, starcov, chorých, bezdomovcov. V takomto zmysle slobodnom či liberálnom prostredí nemá miesto solidarita, láska, priateľstvo, vernosť, ochota pomáhať blížnemu, zriecť sa v prospech núdzneho vlastného luxusu, obetovať sa, podporovať trvalé a pevné rodiny. Kdeže. To nie sú ekonomické kategórie dnešnej doby.

Možno, že u nás na Slovensku ešte nie sme na tom až tak zle - dobrý človek, chvála Bohu, ešte žije. Ale trend oficiálnej výchovy celej populácie je už nasmerovaný. Tí, ktorí toto smerovanie manažujú (aké to pekné slovenské slovo) upierajú oči na Západ. Tam, hlavne v USA, sa nachádza nevyčerpateľný zdroj týchto múdrostí, filozofií, zásad. To čo je aj tam mravne cenné, to radšej títo manipulátori nevidia. Oni chcú tieto vzory priblížiť aj nášmu národu. A ako tento materiálne bohatý, možno medzi štátmi sveta najbohatší idol reaguje na ľudské problémy, alebo nešťastia, alebo dokonca katastrofy bolo vidieť nedávno pri hurikáne Katrina, ktorý spôsobil útrapy a smrť mnohým. My, čo sme od tohto prírodného nešťastia vzdialení tisíce kilometrov, sme mohli o ňom počúvať len z médií. Bolo to šokujúce. Vari až po týždni sa začala intenzívnejšia pomoc úradov, armády, inštitúcií. Prvá prišla polícia udržiavať poriadok. Strieľaním ochraňovala majetok pred rabovaním vyhladovanými a vystresovanými ľuďmi. Nezaznamenali sme informácie o ľudskej solidarite, obetavosti, vlastnom dobrovoľnom nasadení v prospech blížneho, o obetavosti. Určite takéto konanie tam bolo. Alebo nie? Nám hlásatelia servírovali niečo iné. Že by absencia, možno nie úplná, obetovať sa za blížneho bola aj preto, že oni boli dlhšie vychovávaní v reality show než my? To je tá druhá súvislosť a aj dôsledok toho čo je naznačené v titulku tohto článku. Modlíme sa za nešťastných obyvateľov New Orleansu, náš chudobný štát im aj materiálne pomohol. Ale chceme sa aj my vychovávať v egoizme a bezcitnosti? Aj my musíme počítať s extrémnou, možno i katastrofickou situáciou. A budeme ju riešiť po americky, ako sa nám to servíruje v Reality show, kde účastníci nepoznajú ani vlastného brata, alebo tak ako v našich dejinách máme dosť dôkazov, po slovensky? Aj my sme mali záplavy - Dunaj, východné Slovensko, aj víchrice, aj prenasledovania, aj vojnové útrapy a predsa sa našli nielen jednotlivci ale celé skupiny ochotných, nezištných ľudí, ktorí s maximálnym vypätím síl, podelením sa s kusom šatstva, úkrytom v dome, skyvou chleba, pomáhali nezištne iným. Bez ohľadu na rasu, náboženstvo, národnú príslušnosť, ale s ohľadom na ľudskú potrebu. Ale to bolo v dobe, keď sme ešte neboli vychovávaní reality show. Iste, nie je to len preto, ale aj preto. Veď už predtým boli Mojsejovci a ešte skôr iné show a iná suterénna kultúra.

A aká je tá ďalšia súvislosť s posledným politickým škandálom? No politická kultúra súvisí s kultúrou ako takou. A politická nekultúra súvisí s nekultúrou ako takou. Teda ak sa vedome a programovo šíri do celej generácie kultúrna plytkosť, tak sa to zákonite prejaví aj na politickej nekultúre. Ten zatiaľ posledný škandál v politickej strane ANO a tým aj v parlamente a vláde nie je zďaleka ani prvý a ani posledný. Ak by to bolo iba panské huncútstvo, tak by sme sa mohli nad tým pousmiať. Lenže ono sa nás tieto huncútstva v mnohých prípadoch existenčne dotýkajú a väčšine národa vôbec nie je do smiechu. Arogantní politici nás masírujú demagógiou typu, že vláda môže kompenzovať nepriaznivé ekonomické dopady, ktorých je neúrekom a už ich ani nestačíme vyratúvať, len do tej miery, do akej nám stačia finančné zdroje. Na prvý pohľad veľmi logické. Ale len na prvý pohľad. Je naozaj nemožné pozrieť sa na zúbky rýchlozbohatlíkom, logickejšie nastaviť daňové systémy tak, aby do štátneho rozpočtu odvádzali viac peňazí tí, ktorí zarábajú ročne viac než milión korún? A čo tie podniky a spoločnosti, ktoré sme za babku predali a ony iným prinášajú zlaté vajcia zisku? Musí sa naozaj vydávať na armádu také množstvo peňazí ako dnes? Musia sa rozvážať naši politici, a to nielen tí špičkoví, na superdrahých mercedesoch, bavorákoch, audinách? Musí pokladníčka v banke zarábať viac než primár v nemocnici? Musí mať obyčajný úradník okresného alebo miestneho rangu vyšší plat než stará učiteľka pred dôchodkom alebo zdravotná sestra? Musia poslanci chodiť schôdzovať do Tatier? Musia mať poslanci NR SR drahoplatených asistentov? Nevedia šéfovia štátnych inštitúcií, alebo ich podriadení informovať reportérov sami a potrebujú mať na to hovorcov? Musia mať štátni úradníci luxusne zariadené kancelárie? Musia byť po úradoch stovky drahých služobných áut a šoférov? Takýchto „musia“ je veľmi veľa. A otázka rozmaznaných ministrov, odkiaľ vziať peniaze na zdravotníctvo, školstvo, sociálne výdavky a pod. by bola riešiteľná.

A čo ceny za energiu? Veď vedomosť o tom, že fosílne zdroje energie sú vyčerpateľné, má každý priemerne vzdelaný človek, už od svojej mladosti. A čo robí vládnuca politická elita? Prebudí sa a zistí, že plyn zdražuje, benzín tiež, elektrina tiež, uhlie a drevo tiež, vlastne všetko. Kúsok od našich hraníc s Rakúskom vidíme stovky veterných elektrární. U nás asi nedujú správne vetry. Francúzsko z veľkej časti vyrába elektrinu v jadrových elektrárňach. My si tú našu odstavíme. My najskôr Slovensko nákladne plynofikujeme a potom si plynárne predáme a teda vedome si necháme zvýšiť cenu plynu na neúnosnú mieru. Inde vlády podporujú finančne, daňami ale aj ináč zatepľovanie budov, využívanie slnečnej energie, inštaláciu tepelných čerpadiel, využívanie bioplynu, zúžitkovanie biomasy, výrobu biofty, ekobenzínu. Ale u nás riešime problém, kto bude ministrom hospodárstva. Či bývalý automobilový pretekár je dosť kvalifikovaný na to aby aspoň niektoré lapsusy dokázal zreparovať.

Sú tomu na vine občania, alebo politické elity? Aj korupcia, nekritická honba za čím vyššími postami bez ohľadu na vlastné osobné predpoklady a karierizmus sú atribútmi plytkej suterénnej kultúry. A o to v takýchto programoch ide. Ukázať divákovi, že sa nekladú medze honby za peniazmi. Môže sa urobiť (takmer) všetko na dosiahnutie cieľa. Vzor je daný. Riadia sa ním, žiaľ, aj mnohí naši politici. Ak chceme vidieť politickú reality show, stačí si večer zapnúť televízor.

JOZEF RÁCZ

Čertov hostinec

(Dokončenie z 1. strany)

Dnes celé kŕdle čiernych kurčiat behajú po našej rozprávkovo skutočnej krajine. Všetko možné zvláčajú do svojich stodôl. Od svitu do mrku pracujú, znášajú a znášajú. Aby mali, aby si užili, zabavili sa. Napokon, skôr či neskôr rozprávkovo puknú. Už nikdy z hostinca nevyjdú. Takí puknutí, natrhnutí čakajú tam na súdny deň.

Konzum a zábava. Dve strany jednej mince. Konzum a zábava nie ako možnosť odbočiť z cesty do Zlatej krajiny, ale konzum a zábava ako kategorický imperatív. Étos, ktorý dnes nemilosrdne a tvrdo stmeľuje celú spoločnosť.

Kedysi dávno stál Čertov hostinec kdesi v rozprávkovej krajine. Neskôr stál na skutočnej ceste za dedinou či priamo v dedine. Dnes je všade. Je novou formou totality, ktorá prináša novú moc a novú bezmocnosť. Jestvuje sila, ktorá by dokázala potlačiť konzum ako univerzálnu „way of life“? Jestvuje sila schopná postaviť sa do cesty bezhraničnej nenásytnosti? Dnes asi nejestvuje moc, ktorá by mohla konkurovať moci zábavného priemyslu. Superstar, reality show a ich početní príbuzní sú dnes veľmi mocní duchovia. Všadeprítomný bulvár je neobmedzeným vládcom, tvrdou rukou vládnuci svojim poddaným, ktorí každý deň prichádzajú čerpať duchovnú potravu k jeho prameňom. Dokáže sa niekto postaviť do cesty „Love parade“, „Technoparty“ a podobným manifestáciám sily? Dnes sotva jestvuje inštitúcia, ktorá by to dokázala. I sám štát je voči moci Čertovho hostinca bezmocný. Miera jeho bezmocnosti je hrozivá.

Naozaj nik nevyjde, kto vchádza?

JÁN URBÁNEK

Kresba: Andrej Mišanek

Odtiaľ - potiaľ

„Duševná stolica“ Ludvíka Vaculíka

Nemecký spisovateľ Opitz napísal výbornú satirickú knižku „Môj generál“, v ktorej očami generálovho „pucáka“ sprostredkúva generálove postrehy a jeho „skvostné“ výroky. Generál sa „pucákovi“ zveril, že najakurátnejšie začína svoj deň inšpekciou po kasárňach. Každého, koho pri tom stretne, poriadne „zreve“ a počastuje nadávkami. Žoviálne „pucákovi“ podotkol, že sa mu pri tomto „revajúcom obrade“ nesmierne uľaví a že je to vlastne jeho „duševná stolica“.

Nedávno navštívil Slovensko Ludvík Vaculík. Tento známy český spisovateľ je nielen výborný glosátor a spisovateľ, ale je aj rázovitá „moravská“ postava. No do všeobecného povedomia vstúpil skvelým pamfletom „Dvetisíc slov“. V ňom, verný svojej letore, z plných pľúc vyzval na prekonanie totality. Všetci pohrobkovia stalinizmu v ČSSR a v ZSSR to označili za kontrarevolučnú výzvu. Veľa času neubehlo a Dubčekovská jar skončila pod tankami Varšavskej zmluvy. Vaculík naozaj pomáhal zbavovať sa strachu, ale totalitná zotrvačnosť bola prisilná a aj ustráchanosť plebsu nemalá. A tak Vaculík - držiteľ ostrého pera a „neomalených úst“ - nemohol ani prekárať druhých na besedách, ani v novinách. Prešiel na „šuflíkovu tvorbu“. Bola to tvrdá kuratela pre toho, kto rád zapára. Dvadsať rokov klauzúry však neotupila ani jeho tvorivosť, ani jeho zádrapčivosť. V interview pre TV OKO č. 39 (30. 9. - 6. 10) redaktorke Tine Čornej ochotne odpovedal aj na všetečné otázky. V interview priznal, že je v podstate exhibicionista a že to patrí k umelcovej výbave. Vie že drobné škandáliky skôr prospejú umelcovej povesti, ako uškodia. V spomínanom interview bolo všetko, aj úsmev, aj múdrosť, aj zádrapčivosť. Je dobre známe, že ho slovenská emancipácia irituje. V r. 1990 a 1992 „znosil“ celú slovenskú štátotvornosť pod čiernu zem. V tomto sa zrejme nezmenil. Čorná mu v interview podhodila na smeč poznámku: „Na Západe sa aj tí najradikálnejší ekonómovia snažia používať sociálny slovník. Na Slovensku s úsmevom realizujeme reformy za cenu obrovských obetí na väčšine obyvateľstva. Keď nás vidíte z Prahy, nemyslíte si, že to pre našu spoločnosť môže skončiť aj dosť zle?“. Vaculík odvetil: „To si nemyslím. Slovensko ešte stále musí stráviť to, čo zjedlo – tú svoju nezávislosť a samostatnosť. Čo to spraví s jeho figúrou – či už fyzickou, alebo duševnou, sa práve teraz rysuje. Povedal by som, že Slovensko je krava, ktorá pod stromom trávi a prežúva, čoho sa napásla“ (zvýraznil autor).

Otázka Čornej bola výstižná, lebo naši „reformační matadori“ sa vystatujú, že Slovač znesie každú drastickú kúru. Len tá Vaculíkova odpoveď bola cynicky zádrapčivá a neokrôchaná, pretože vtiahol do hry aj slovenskú samostatnosť vo falošnom kalkule, že si Slováci budú myslieť: pod českým túrorstvom by bola transformačná kúra menej bolestivá. Dejiny učia, že dominátor vždy prenesie náklady svojej krízy na kríže submisívneho. Tak tomu bolo po strate rakúskych trhov po roku 1918, keď sa české hospodárstvo sanovalo demontážou „zastaralého“ konkurujúceho slovenského priemyslu. Tak tomu bolo aj po svetovej kríze 1929. Bližšia košeľa ako kabát. Iba nástupom Hitlera (1933) s dvojročným oneskorením (1935) začal hegemón budovať na Slovenku zbrojný priemysel.

Historická skúsenosť nepustí. V terajšom transformačnom zovretí sa ani Slovensku, ani Česku ľahko nedýcha. Preto je mi sympatickejší euroskepticizmus Klausa ako rozjarený eurooptimizmus našej vládnucej garnitúry. Avšak oba štáty musia paralelne a suverénne vzdorovať hrozbe zmaru. My musíme utvrdzovať svoju slovenskosť a Česi svoje češstvo v rámci univerzálneho európanstva. EÚ ako taviaci kotol národov a kultúr neprijímame. Pán Vaculík v interview zdôraznil, že sa v kmeťovskom stave „umiernil“ a „stíšil“. Ide len o to, aby sa zmiernil a utíšil aj pri pohľade na vajatajúce, no suverénne Slovensko. Netreba za každých okolností k neurotizovanej otázke slovenskej samostatnosti používať metódu Opitzovho generála. Označenie Slovenska ako prežúvajúcej kravy veľmi pripomína generálovu „duševnú stolicu“. Odtiaľ – potiaľ.

AUGUSTÍN MARIÁN HÚSKA

Knižná tvorba Slovákov v Chorvátsku

Súčasnosť a perspektívy

Napriek tomu, že Slováci v Chorvátsku žijú vo svojich malebných dedinkách Slavónie "len" od 18. storočia, predstavujú neodmysliteľnú súčasť bohatého koloritu rôznych národností vo svojej novej domovine.

V kultúrnej oblasti, ktorú považujeme za hlavného nositeľa národnej identity, bolo a je slovenské spoločenstvo vo vedomí väčšinového chorvátskeho obyvateľstva považované za nositeľa a tvorcu neopakovateľného bohatstva ľudového umenia, folklóru, vyspelého amatérskeho divadla (hlavne Ilok), ktoré obohacujú chorvátsku sociálno-kultúrnu sféru. To znamená, že hlavné ťažisko národnej slovenskej identity a kultúrnej sebareflexie, vnímané prostredníctvom prezentácie spočívalo doposiaľ takmer výlučne v ľudovej kultúre a folklóre.

Ťažké životné podmienky, čiastočne aj nepriaznivé vzdelanostné ukazovatele zapríčinili, že knižná tvorba predstavovala počas dlhého obdobia len sporadickú aj keď dôležitú súčasť hodnôt kultúry Slovákov v chorvátskom prostredí.

Z historického hľadiska k zriedkavým, ale o to cennejším javom zaznamenávame tvorbu veľkého pedagóga, profesora Jozefa Maliaka z Iloku, ktorý v roku 1902 vydal Rečovanky I. a II. A v r. 1904 preložil knižku Mŕtve kapitály od Josipa Kozarca a v roku 1925 vydal knižku Fruška Gora. Jeho publicistická činnosť vo veľmi ťažkých podmienkach odrážala jeho celoživotnú pedagogickú činnosť a vo veľkej miere korešpondovala s potrebami výkonu učiteľského povolania. Potvrdzuje to aj skutočnosť, že Maliak redigoval časopis "Domácnosť a škola" /1911 - 1914/, ktorého odborná úroveň presahovala miestny a regionálny rámec. Maliakov život a dielo je do dnešných dní výzvou a posolstvom pre nasledovníkov, nie len v Iloku a jeho okolí, pretože inteligencia každého národa - aj slovenského v Chorvátsku - je povolaná prevziať zodpovednosť za svoje spoločenstvo a vo vzájomnej jednote rozvíjať jeho neopakovateľné hodnoty. Ak nie, tlak väčšinového prostredia je neúprosný, s jednoznačným východiskom, ktoré sa volá asimilácia.

Ďalším autorom a výnimočným človekom, žijúcim a tvoriacim v Iloku bol národovec, biskup Adam Vereš, ktorý sa v. roku 1930 zapísal do histórie knižnej tvorby prácou "Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a.v. v Kráľovstve Juhoslovanskom v slove a obrazoch". V súčasnom období prebiehajú prípravy spomienkových osláv A. Vereša a s radosťou môžeme konštatovať, že vláda Slovenskej republiky prispela na zhotovenie busty a pamätnej tabule, ktorých odhalenie sa pripravuje na koniec mesiaca september.

Nepovažujem sa za znalca pomerov Slovákov v Chorvátsku v oblasti knižnej tvorby, ale na základe mne dostupných údajov môžeme konštatovať, že od čias pôsobenia biskupa A. Vereša, nastáva útlm a zastavenie vydavateľských aktivít, ktoré sa tak dostali z rôznych dôvodov na periférию záujmu.

Môžeme povedať, že zvrat k pozitívnemu vývoju nastáva až po vzniku samostatnej Chorvátskej republiky, keď slovenské spoločenstvo prostredníctvom rozvíjajúcich sa spolkov a organizácií vystúpilo z tieňa veľkej mnohonárodnej a mnohonárodnostnej Juhoslávie.

V stále väčšom počte sa hlásili ku svojim slovenským koreňom aj príslušníci inteligencie, efektívne sa zapojili do krajanského života, napriek tomu, že z dôvodu profesionálnej sebarealizácie a výkonu povolania nebývajú v domovskom prostredí svojich slovenských obcí. Na základe uvedeného vývoja môžeme dnes konštatovať, že bolo len otázkou času, kedy tento bohatý intelektuálny potenciál Slovákov v Chorvátsku prekročí rámec folklórneho a ľudovo-umeleckého dedičstva a opatrne, krok za krokom, vstúpi na pôdu literárnej tvorby a knižnej produkcie, ktorej postupná kultivácia rozšíri spektrum slovenskej národnej identity v chorvátskom prostredí a začne si hľadať miesto aj v celkovom kontexte slovenskej kultúry.

Silným motivačným impulzom, akýmsi vzrušením a pokušením v danom smere boli aktivity súčasného vedenia Zväzu Slovákov v Chorvátsku v spolupráci s niektorými miestnymi organizáciami Matice slovenskej a kultúrno-umeleckých spolkov. Zvyšovalo sa napätie, narastal tlak a potreba publikačnej prezentácie a rozvoja tvorby hlavne mladej generácie, pretože priestor obľúbeného a kvalitného ústredného časopisu "Prameň" zvýšeným požiadavkám už v mnohých smeroch nepostačoval.

Je preto pochopiteľné, že v roku 2002 vyleteli "prvé lastovičky" a súčasný predseda Zväzu Slovákov profesor Andrej Kuric vydáva publikáciu "Pamätnica k 10. výročiu založenia a pôsobenia Zväzu Slovákov v Chorvátsku", ako aj knižku "Slováci v Iloku".

Impulz padol na úrodnú pôdu a už v tom istom roku uzrela svetlo sveta na pohľad skromná , ale o to viac zaujímavá publikácia Vesny Baxovej „O živote a zvykoch Slovákov nasťahovaným do Markovca Našického". Následne autorka vydáva knižku „30. rokov práce SKS Fraňo Strapač z Markovca.

Oživenie vydavateľských činností, povzbudivé ohlasy a radosť z týchto skromných ale veľmi dôležitých úspechov viedlo vedenie Zväzu Slovákov v Chorvátsku k zamysleniu sa nad využitím tvorby a publikovania jej výstupov ako motivačnej sily pri formovaní mladej slovenskej generácie, budúcich autorov píšucich v slovenskej reči, nositeľov a pokračovateľov kultúry svojich predkov a dúfajme, že aj budúcich spisovateľov a básnikov. To znamená, vychádzalo sa zo správneho predpokladu, že najväčším povzbudením pre tvorivé ašpirácie detí a mládeže, tým aj pre osvojenie si jazyka svojich rodičov, je podchytenie ich talentu a záujmu formou zverejnenia ich prvých tvorivých pokusov. To bola hlavná idea, ktorá viedla Andreja Kurica, skúseného pedagóga, zozbierať a vydať prvú zbierku básní a poviedok žiakov slovenských oddelení základných škôl v Chorvátsku pod názvom „Kvapky". Silným zážitkom nie len pre samotných tvorcov - autorov v slovenskej reči - ale aj pre rodičov, pedagógov a iniciátorov bol krst vydanej knižky, sprievodný program a čítanie vlastnej tvorby na pripravenom slávnostnom pódiu.

Logickým dôsledkom tohto úspechu bolo, že v roku 2004 vydal zostavovateľ Andrej Kuric pokračovanie zbierky pod názvom „Kvapky II".

Tvorivá spontánnosť detí a mládeže, ich uvoľnenosť a túžba po dobrodružstve, zrejme ovplyvnila aj dospelých autorov strednej generácie. Tí prelomili hranice svojich šuflíkov, kde odkladali vlastnú tvorbu a pod gestorstvom spoluautora Andreja Kurica, vydáva Branka Baxová, Božena Sajáková, Anna Fábryová a Ivan Hudec básnickú prvotinu „Túžby".

Reprezentatívna publikácia „10. rokov Matice slovenskej v Osijeku", vydaná v júny 2005 len potvrdzuje, že nastúpený trend oživenia knižno - vydavateľských aktivít je nezvratný. Autori, Margita Žagarová, Andrej Kuric a Michal Strešnjak tak demonštrujú schopnosť zvládnuť aj náročnejšie témy a prekazujú pripravenosť ďalšieho rozvíjania úrovne knižnej kultúry slovenského spoločenstva v Chorvátsku.

Široké uplatnenie, hlavne však v oblasti zdokonaľovania a výučby slovenského jazyka v radoch slovenských detí a mládeže má „Slovník Chorvátsko - slovenský a slovensko - chorvátsky", ktorý zostavil a koncom júna 2005 vydal Andrej Kuric.

Každý kto trochu pozná históriu a tradičnú silu slovenského života v slavónskom meste Ilok a jeho okolí, považoval len za otázku času, kedy sa slovenskí autori z radov tradične silnej slovenskej enklávy v Chorvátsku prihlásia o slovo svojimi vydavateľskými ambíciami a aktivitami.

Medzi prvými sa zaktivizoval slovenský evanjelický kňaz Dušan Sajak, pôsobiaci v Iloku. Nadviazal na tradíciu a odkaz svojho slávneho predchodcu a ohlásil zámer vydať do konca roku 2005 kolektívnu monografiu „Zborník o Adamovi Verešovi" a knižku „Celoživotné dielo Adama Vereša".

Okrem toho je v štádiu dokončovania prvá časť dvojdielnej monografie „Život Slovákov v Iloku", ktorá má názov „Divadelný život Slovákov v Iloku". Autormi diela sú Ružica Čierna a profesor Vladimír Miksad.

História a osudy slovenských kolonistov, od ich príchodu po súčasnosť, ich spoločensko - kultúrny, demografický, ale aj ekonomický vývoj je predmetom záujmu autorky Kvetoslavy Kučerovej, ktorá pripravuje publikáciu „Slováci v Chorvátsku". Podobné ambície s menším záberom má aj kolektív autorov, ktorí plánuje ešte v tomto roku vydanie knižky „Slováci v Josipovaci".

Objektívny kultúrno - spoločenský vývoj vo vnútri slovenského spoločenstva a zlepšujúce sa podmienky jeho podpory zo strany Chorvátskeho štátu a Slovenskej republiky prispeli k tomu, že Slováci v Chorvátsku prelomili východiskovú, základnú bázu nositeľov príťažlivého slovenského folklóru a do spektra svojej kultúrnej identity natrvalo ukotvili nenahraditeľné hodnoty písaného slova v podobe literárnej tvorby rôznych žánrov.

Aktéri a nositelia tohto kreatívneho posunu, ktorých mená uvádzam v mojom príspevku /ale aj tí ktorých neuvádzam/, zároveň preberajú záväzok, povinnosť a väčší diel zodpovednosti za ďalší vývoj kultúry, jazyka svojej komunity a hlavne spomalenie asimilačných trendov.

Ich intelektuálne predpoklady pretavené do tvorby reprezentujú Slovákov, vyjadrujú problémy a hodnoty celej komunity. Autori sa vyprofilovali ako osobnosti, ktoré u všetkých národov, o to viac u národnostných menšín zohrávajú významné úlohy, pretože preberajú väčšiu mieru reprezentácie a zodpovednosti, preukazujú nadhľad nad malichernými a nepodstatnými spormi a spájajú svoje sily a schopnosti v prospech riešenia podstatných a rozhodujúcich problémov a úloh. Literárna tvorba a jej tvorcovia (osobnosti) sú dvomi stranami tej istej mince, ktorú majú dnes k dispozícii aj Slováci v Chorvátsku.

AUGUST JOZEF LANG

Zamagurský majster slovenského ornamentu

Je potrebné hneď v úvode zdôrazniť, že v Spišskej Starej Vsi na severe Slovenska sa narodili viaceré významné osobnosti vedy, kultúry, cirkevného života, napr. známy maliar Ferdinand Katona (1864-1932), maliar ornamentiky Štefan Leonard Kostelničák (na kresbách si písal Kostelníček, pozn autora) (1900-1949) a Andrej Chmeľ (1913-1939), člen rehole bosých augustiniánov, ktorého pápež Ján Pavol II. vyhlásil za blahorečeného.

"Slovenská ornamentálna tvorba je najväčším svedectvom výtvarnej tvorivosti kultúrneho vývoja a mimoriadneho umeleckého cítenia slovenského ľudu" - týmito slovami sa Štefan Leonard Kostelničák prihovára čitateľovi v úvode svojho diela Slovenská ornamentika. Tento najvýznamnejší maliar ornamentu prvej polovice už minulého storočia sa narodil 14. februára 1900 v Spišskej Starej Vsi ako šieste dieťa Antona Kostelničáka a jeho manželky Márie, rodenej Rajtarovej. Zomrel 19. 9. 1949 v Košiciach, ale pochovaný je vo svojom rodisku. Tu vychodil základnú školu, ale navštevoval školu aj v Podolínci, Levoči, Prešove, Košiciach, Trnave i v Prahe.

V čase prvej svetovej vojny musel narukovať a po jej skončení sa vrátil do svojho rodiska a bol prvým človekom, ktorý na Zamagurie priniesol správu o vzniku Česko-Slovenskej republiky. Spočiatku mu, prirodzene, nikto neveril, a najmä slúžny Baltazár Matiašovský sa mu vyhrážal väzením, ak neprestane šíriť podobné správy. Čoskoro sa však ukázalo, že republika skutočne existuje, čím bývalý levočský študent získal vo svojom okolí veľké uznanie. (Eduard Pavlík)

Do Levoče sa už Štefan L. Kostelničák nevrátil. Doma všetky svoje schopnosti venoval osvetovej práci, ktorej cieľom bolo zvýšenie vzdelanostnej úrovne a národného uvedomenia zamagurského ľudu.

V roku 1921 založil "Ústredie magurských Slovákov" - spolok, ktorý pozostával z literárneho, divadelného, speváckeho a telovýchovného odboru. I keď spolok mal zvolený výbor na čele so starostom, podstarostom, tajomníkom, v skutočnosti celú jeho činnosť viedol a organizoval Štefan L. Kostelničák. Pod jeho gestorstvom začal spolok vydávať časopis "Naša Magura", ktorého príspevky boli písané nielen v slovenskom, ale aj v tamojšom goralskom nárečí. (E. Pavlík)

Medzitým sa však v plnej miere začalo prejavovať jeho neobyčajné nadanie na kresbu a maľbu. Štefan L. Kostelničák odchádza študovať maliarstvo - najprv v Košiciach k akademickému maliarovi Krónovi a neskôr do Prahy, kde ho viedol akademický maliar ukrajinského pôvodu Uvarov. V Košiciach, kde mal zriadený už aj vlastný ateliér, sa začal venovať ornamentike. V neskoršom období pribudli ateliéri v Bratislave a Brne. Pracoval tímovo.

V druhej polovici 20-tych a počas 30-tych rokov tu vytvoril tisícky miniatúrnych prác s ornamentálnymi prvkami na výšivkách, porceláne, dreve, skle, koži, ako aj početné seriály ornamentových "dopisníc"(ide o pohľadnice, pozn,. autora), vydávaných pri príležitosti výročí významných udalostí z hostórie slovenského a českého národa. Štefan L. Kostelničák je aj autorom bohatej ornamentálnej výzdoby reprodukcií Pittsburgskej dohody a Martinskej deklarácie, ktoré boli vydané v rámci 10. výročia ich podpísania vo vyše päťtisícovom náklade. Tieto vyzdobené dokumenty, doslova rozchytané už niekoľko dní po ich vytlačení, onedlho krášlili miestnosti úradov, škôl a spolkov po celom Slovensku. (Vo veľkosti obrazov a pohľadníc po rokoch dotlač urobilo Vydavateľstvo KUBKO GORAL, ktorého vlastníkom je autor tohto článku.) V každej kresťanskej rodine na stene visel obraz s textom "Staroslovanský Otčenáš", "Zdravas" a "Desatoro" s textom a kresbami Štefana L. Kostelničáka. Aj to obnovilo spomínané vydavateľstvo.

Z ďalších jeho prác možno spomenúť dekoratívny obraz "Nitra, milá Nitra, ktorý venoval 1100. výročiu Veľkomoravskej ríše a založenia prvého kresťanského chrámu v Nitre. Tématikou a spracovaním podobný je aj obraz "Svätý Václav", vyhotovený v roku 1926 k oslavám 1000-ročného jubilea panovania českého kniežaťa Václava. Ďalej sú to pôsobivé slovanské obrazy "Cyril a Metod" a obraz 44 slovenských vojakov z trenčianskeho 71. pluku popravených v Kragujevaci. Veľký obraz z výrokom Milana Rastislava Štefánika: "Veriť, milovať, pracovať".

V období 1925 -1945 Štefan L. Kostelničák usporiadal vo viacerých slovenských mestách a obciach vyše 60 výstav svojich umeleckých prác.

Vrcholom jeho ornamentálnej tvorby je dielo Slovenská ornamentika. Prvý diek, vydaný v roku 1927, pozostával z teoretickej a obrazovej časti. V teoretickej časti podáva prehľad dejín slovenského ornamentu so stručným návodom na samostatnú ornamentálnu kombináciu, kresbu a maľbu. Text je napísaný v slovenskom, českom, poľskom, ruskom a nemeckom jazyku. Obrazová časť tvorí 16 pestrofarebných listov ľudového ornamentu s prevažne prírodnými motívmi (kvetiny, ovocie, hmyz...).

V roku 1934 vydal druhý diel - zbierku štyritisíc ornamentov, ktoré boli usporiadané podľa jednotlivých rázovitých krajov Slovenska. Všetky tieto práce sú farebné.

V doslove druhého dielu Slovenskej ornamentiky autor podáva akési symbolické motto nielen tejto publikácie, ale aj svojej celoživotnej činnosti: "Vydaním tejto knihy sa snažím prispieť k práci tých, ktorí chcú aj naďalej slovenským svojrázom a zaujímavou stránkou slovenskej kultúry robiť česť a dobré meno nášmu nadanému národu. Prispievam týmto skromným podielom tým učiteľom a prívržencom slovenského svojrázu, ktorí sa snažia vzbudiť nový záujem v našej mladej generácii, utužiť a obrodiť to, čo cez dlhé stáročia robilo meno nášmu národu, čo vzbudzovalo obdiv a záujem až ďaleko za hranicami".

V roku 2002 na oslavách osemdesiatin keramikára Ignáca Bizmayera mi tento národný umelec povedal, že sa s Kostelničákom stretol ako žiak, nepamätal si v ktorej škole, kde im prednášal o ornamente, ktorý on využil na úžitkovú maľovanú keramiku. "Oblečený bol v čiernom plášti, mal dlhé vlasy, skoro po plecia, okolo krku veľkú čiernu mašľu, veľa fajčil." Zomrel mladý. V jeho rodisku i mieste večného odpočinku, v Spišskej Starej Vsi, mu pred tromi rokmi odhalili na námestí bustu a na miestnom cintoríne postavili pomník.

JÁN KUBÁŇ

Reálne videnie slovenskej skutočnosti

František Richard Osvald pokladal kresťanskú vieru a národ za Božie dary, ktoré si treba vysoko vážiť. V pospolitom ľude udržiaval mravnosť a vieru na pevnom základe náboženských ideí a pomáhal mu aj ako učiteľ, lekár a advokát. V období pre Cirkev a národ veľmi ťažkom výborne plnil úlohu plodného katolíckeho spisovateľa, publicistu a historika i organizátora kultúry.

Narodil sa 3. 10. 1845 v Hodruši. Teológiu študoval v Ostrihome. Väčšinu pastoračného účinkovania spojil s farnosťou v Teplej neďaleko Banskej Štiavnice, kde prežil 36 rokov (1880(1916). Od r. 1916 až do konca svojho života (14. 4. 1926) pôsobil v cirkevných funkciách v Trnave. Vymenovali ho za kanonika a po vzniku ČSR poverili funkciou generálneho vikára a správcu časti ostrihomskej arcidiecézy, ktorá sa nachádzala na území Slovenska. V r. 1921 mu pápež Benedikt XV. udelil hodnosť pápežského protonotára. Od r. 1923 bol rektorom Kňazského seminára. Popri cirkevnom účinkovaní vykonal aj veľmi prospešnú prácu ako predseda Spolku svätého Vojtecha i Muzeálnej slovenskej spoločnosti, spolupredseda Matice slovenskej a senátor Národného zhromaždenia. Ako literát spočiatku písal príležitostnú poéziu. Neskôr sa venoval literárnohistorickej i kritickej publicistike, písaniu biografických príspevkov a článkov o cirkevnom živote, pedagogike, výchove i osvete a popularizácii kazateľskej literatúry. Práce, ktoré napísal, sú faktograficky spoľahlivé (často obsahujú bibliografiu, ktorú spracoval Ľ. V. Rizner) a citujú veľa neprístupných dokumentárnych materiálov. Sú spoľahlivým zrkadlom národných, cirkevných a spoločenských pomerov, v ktorých žil, a preto sú aj dnes vhodnými prameňmi pre výskum. Vytvoril viaceré náboženské učebnice, príručky a mravoučné knihy, ako napr.: Kto pán vo škole, či farár a či pán slúžny? čili odlúčenie školy od cirkve, Čítanie, listy a evangelia na všetky nedele a sviatky i mnohé príležitostné slávnosti celého roku s rozličnými modlitbami, Ruženec, Od kolísky, Anjelíčok, Venčok krátkych modlitieb a Praktická rukoväť k vysvetľovaniu Malého katechizmu. Knižne mu vyšli aj niektoré preklady náboženskej literatúry z maďarčiny a nemčiny. Bol editorom a vydavateľom pôvodných i prekladových prác slovenských autorov a vydal vyše 100 pôvodných, preložených a zostavených kníh. Zredigoval text prekladu Svätého písma do slovenčiny a postaral sa o štylistickú a terminologickú jednotu diela, ktoré vyšlo v SSV v prvej polovici 20. storočia. Vo svojej spisovateľskej a vydavateľskej aktivite si počínal plánovite, majúc vždy na zreteli potreby svojho národa.

V rokoch 1881(1908 vydával a redigoval Kazateľňu, ktorou nadviazal na Radlinského Poklady kazateľského rečníctva a Blahovho Kazateľa. Homiletický časopis bol praktickou pomôckou pre kňazov v pastorácii. Zlepšil úroveň práce slovenských kňazov, ktorým sa na uhorských seminároch nedostala potrebná teoretická a kazateľská príprava. Tak ako pred ním Andrej Radlinský, Ján Palárik a Juraj Holček aj on sústavne zdôrazňoval nutnosť vzdelávania klerikov v slovenskej reči počas bohosloveckých štúdií. Kázne v časopise naučili nejedného duchovného po slovensky kázať i písať.

Ku Kazateľni v r. 1890 pripojil prílohu K dejinám katolíckej kazateľskej literatúry, ktorá sa r. 1891 zmenila na Literárne listy (1891(1908). Kým Kazateľňu kňazi sledovali z dôvodov pastoračných, v Literárnych listoch ich zoznamoval so staršou katolíckou literatúrou i našou literárnou produkciou. O úrovni tohto významného skupinového literárneho časopisu sa pozitívne vyslovil Svetozár Hurban Vajanský: "Boli jediným špeciálnym orgánom pre serióznu kritiku a literárnu históriu, prinášali veci nové, zachraňovali staré, cenné rukopisy, objavovali nových literátov a nové diela, sú solídnym, nevyhnutným prameňom pre budúceho literárneho historika.

Literárne listy prinášali viaceré príspevky o našom materinskom jazyku, ktoré napísali M. Hojič, F. Šujanský, samotný redaktor a ďalší. F. R. Osvald dbal na dôsledné dodržiavanie normy spisovnej slovenčiny. V tomto smere ho možno porovnať s Jozefom Škultétym a Svetozárom Hurbanom Vajanským pri redigovaní Slovenských pohľadov. Venoval sa jazykovede (historickej gramatike, lexikológii a slovenským nárečiam. Spolupracoval pri nárečovom výskume Františka Pastrnka. Ním napísané recenzie jazykovedných prác odrážajú mnohostranný záujem o otázky spisovnej slovenčiny v niekoľkých sférach (veda, literatúra, prax). Hlavný význam jeho lingvistických záujmov však „nespočíva v oblasti vlastného výskumu, ale v organizovaní a návrhoch, ako pracovať na udržaní a lepšom poznávaní spisovnej slovenčiny" (Emil Tvrdoň).

Aktivizácia katolíckych kňazov

Z Osvaldovej iniciatívy vznikli tri ročníky almanachu Tovaryšstvo (1893, 1895, 1900), ktorý sa hlásil k bernolákovským tradíciam. Išlo mu najmä o aktivizáciu katolíckych kňazov v záujme služby Slovákom a o preskúmanie i zhodnotenie dedičstva slovenského národného obrodenia. V Tovarišstve boli uverejnené viaceré literárnovedné, národopisné, archeologické, historické, jazykovedné, pedagogické, prírodovedné i technické štúdie. Zborník priniesol tiež zaujímavé literárne diela slovenských spisovateľov. Okrem prác domácich autorov (F. R. Osvalda, T. Milkina, J. Kohutha, A. Truchlého, J. Gregora-Tajovského (v 3. ročníku vyšiel jeho Ženský zákon), A. Kmeťa, F. V. Sasinka a ďalších, sa na stránkach Tovaryšstva objavili aj z Ameriky mená Š. Furdeka i M. Jankolu a z Prahy Ľ. Niederleho. František Richard Osvald vo svojich úvahách nad slovenskou minulosťou venoval veľkú pozornosť bernolákovcom a v ich línii pripravoval plán na združenie katolíckych kultúrnych činiteľov. Usiloval sa o založenie Spolku katolíckych spisovateľov slovenských, o čom písal r. 1888 v Katolíckych novinách. Keď sa mu nepodarilo tento zámer zrealizovať, napadla ho myšlienka sústrediť katolíckych literátov okolo Kazateľne, Literárnych listov a Tovaryšstva. Zoskupil tam vzácnych vedeckých a literárnych činiteľov, ako napr. J. Kohuth, T. Milkin, A. Truchlý, I. Žiak-Somolický, M. Chrástek, J. Buday, Š. Miššík, F. V. Sasinek, M. Hojič, F. Šujanský a A. Kmeť, ktorí sú známi ako Osvaldova skupina. Ako osobnosť si ho vysoko vážili katolícki i evanjelickí intelektuáli. Zaiste aj pre jeho objektívne hodnotenia diel, pri ktorých zdôrazňoval, že zásluhy autorov sa nemajú merať podľa ich politického či náboženského vyznania, lebo „cenu práce určuje práca sama". Literatúru považoval za prejav jednoty národného bytia Slovákov, čo len potvrdzuje, že bol reálne zmýšľajúcim človekom, ktorý triezvo hľadel do budúcnosti.

KAROL PETROVSKÝ

Slovo

Niekedy treba položiť slovo na váhu
A zvážiť: dá či vezme.
Niekedy treba mlčať.
a
Rozohnať v sebe svorku vĺčat,
Udrieť do tváre vlastné viny.

Nevidieť íver v očiach iných,
Ale nájsť svoje brvienko,
Vydolovať ho
Zo zasypaných ulít.

A nezabúdať ľúbiť...

ZUZANA KUGLEROVÁ

Prečo takzvaná?

K otázke Katolíckej moderny

Nie je nič neznáme, že pomenovanie básnikov, ktorí boli katolíckymi kňazmi, pôvodne myslený ironicky, dnes už všeobecne prijatý ako Katolícka moderna, nevznikol v samom katolíckom prostredí, ale v literárnych kruhoch mimo neho. Táto skutočnosť mnohých zvádza k potrebe prehodnotiť zmysluplnosť tohto pomenovania, preto na znak jeho dočasnosti používajú toto slovné spojenie s malým začiatočným písmenom, alebo pred týmto pomenovaním kladú podivné slovíčko "takzvaná". Už sme tu teda mali "takzvaný" Slovenský štát, hoci jeho existencia a sama legitimita, tobôž význam pre zachovanie slovenského národa v apokalyptickom období (druhej) svetovej vojny sú nevyvrátiteľné. Teraz sa trápime s "takzvanou" Katolíckou modernou, hoci jej existencia a význam v duchovno-estetickom zápase vo vnútri slovenskej literatúry je rovnako nesporná.

Aj keď zarytí oponenti všetkého, čo vzniká uprostred katolíckeho duchovného prostredia, naivne a tak trochu slabomyseľne nechcú pripustiť, že literatúra, ktorej osou je viera v Boha a jej zmysel jeho oslava (napr. v zmysle 146. a 147. žalmu), hodnotovo dosahuje kvality sekulárnej literatúry, kresťanská (katolícka) literatúra existovala a existuje. Existovala a existuje nie iba ako okrajový jav, ako sa ju usilujú hodnotovo bagatelizovať niektorí dokonca "konzervatívne" orientovaní autori.

Skupina básnikov-kňazov, zhrnutých pod spoločné pomenovanie Katolícka moderna, v období svojho nástupu a svojej tvorby uskutočnila niekoľko nebývalých, svojím významom pre slovenskú kultúru nedocenených a nedoceniteľných faktov. Na jednej strane (napriek pretrvávajúcej skepse k významu poézie v procese duchovného formovania ľudskej osobnosti vnútri Katolíckej cirkvi) svojou tematikou, duchovnou exaltovanosťou a formálnym majstrovstvom obhájila právo poézie byť legitímnou súčasťou duchovného života Cirkvi, na druhej strane objavnými literárnoumeleckými postupmi, originálnou obraznosťou, moderným chápaním viery nie ako stavu, ale ako cesty, teda viery nezbavenej zázraku, no ani neochudobnenej o vývin, o vnútornú dramatickosť, rehabilitovala kresťanstvo katolíckej proveniencie v literatúre ako takej. Musíme si pritom uvedomiť, za akých okolností sa tak stalo. Bolo to v období, kedy z rozličných, viac či menej známych príčin, zasluhujúcich si poctivé vedecké skúmanie, duchovná literatúra katolíckej proveniencie v slovenskej literatúre nepôsobila formotvorne. Katolícka moderna teda pôsobila priekopnícky obojsmerne, do vnútra prostredia, z ktorého vzišla, i expandujúc do celoslovenského umelecko-kultúrneho kontextu vôbec.

Otázkou zostáva, koho radiť do okruhu autorov Katolíckej moderny, či výlučne básnikov-kňazov, alebo aj nekňazov, či existenciu Katolíckej moderny ohraničiť konkrétnym historicko-literárnym obdobím, alebo ju chápať dvojako: aj ako časovo ohraničené obdobie, aj ako nezavŕšený literárny prúd, ktorý stále trvá. Osobne sa prikláňam k druhej možnosti, ktorá existenciu Katolíckej moderny neuzatvára, ale pôsobenie básnikov-kňazov interpretuje ako otvorenie veľkého toku síce výrazovo, na umelecké postupy bohatých a rozmanitých autorov, vychádzajúcich vo svojej tvorbe z ducha Evanjelií a katolíckej spirituality. Napriek ťažkostiam, ktoré z ideologicko-mocenských príčin trvali pol storočia a priamo programovo znamenali potláčanie, ba viac, negovanie akejkoľvek verejne prezentovanej duchovnej tvorby, sila a účinok pôvodnej Katolíckej moderny dala impulz tvorbe mnohých básnikov aj v tomto neľahkom období. Ba bez rozpakov možno povedať, že nebyť Katolíckej moderny, sotva by sa boli rozvinuli také talenty ako Vojtech Mihálik, Miroslav Válek, Viliam Turčány, napospol dominantné zjavy inkriminovaného obdobia, u ktorých katolicita je prítomná ako ponorná rieka, raz na povrchu, inokedy tečúca pod povrchom, no stále ešte hmatateľná. A to nehovorím o ďalších básnikoch zo súdobej alebo nasledujúcich literárnych generácií ako Ján Motulko, Mikuláš Kasarda, Julo Zborovjan a viacerí ďalší, vrátane viacerých predstaviteľov Trnavskej skupiny (Stacho), aby vyvrcholila v tvorbe Michala Chudu, Teodora Križku, Teofila Klasa a našla opäť logické vyústenie v poézii mladého básnika-kňaza Petra Farkaša-Žišku.

Som presvedčený, že mladí literárni vedci, až sa pozrú na obdobie posledných osmich desaťročí vývinu slovenskej poézie, objavia silnú "zlatú niť" poézie katolícko-kresťanskej proveniencie. Možno až tento pohľad z odstupu, nezaťažený dobovými okolnosťami a obmedzeniami ako aj aprioristickým, zjednodušujúcim postojom niektorých interpretátortov k nedávnej literárnej minulosti, prinesie dostatok dôkazov o trvalom zápase o prítomnosť katolíckej spirituality v slovenskom literárnom kontexte a kultúre ako takej. Zároveň sa tak otvorí priestor na pravdivé poznanie zložitého zápasu o kresťanskú duchovnosť a slovenské kultúrne dedičstvo, ktoré má zjavne aj v nových podmienkach svojich otvorených či netrasparentných odporcov.

Potreba vnímať Katolícku modernu ako z jedného aspektu uzavreté a zároveň z iného aspektu otvorené básnické úsilie je s ohľadom na nikdy nekončiaci sa zápas o kultúru v národe i v občianskej spoločnosti nevyhnutnosťou. Nazdávam sa, že vyprázdňovať pole tak jedinečne a s nemalým úsilím vydobyté príslušníkmi pôvodnej Katolíckej moderny, ale aj jej neskoršími nástupníkmi, by bolo hazardom. V tomto ohľade treba čím skôr napraviť stále prítomné deficity recepcie katolíckej duchovnej poézie ostatných desaťročí a popri už existujúcich vydaniach poézie Janka Silana, Rudolfa Dilonga, Karola Strmeňa pokračovať v sumarizovaní a znovuobjavovaní samých seba. Napomôcť by to mohla hoci rozsiahla antológia Katolíckej moderny, ktorá by obsiahla mnou spomenuté obdobie a jej predstaviteľov ako celok, teda nevylučujúc nič a nikoho, kto sa ku Katolíckej moderne hlási, alebo ku Katolíckej moderne bez ohľadu na osobné vyjadrenia patrí. Napravil by sa tak aspoň čiastočne zúfalý stav výučby duchovnej literatúry na školách, tie cirkevné nevynímajúc, a poskytla by sa tak inšpirácia pedagógom, ktorí obosielajú recitačné súťaže duchovnej orientácie neraz podivnými textami.

TEODOR KRIŽKA

TIBOR KOVALIK

Dvojičky

Prvé náznaky jesene pofarbovali zeleň stromov všetkými odtieňmi žltej a oranžovej farby. Sem-tam sa objavovala medzi nimi aj červená. Ťažké mraky sa nízko plazili nad krajinou a oblizovali končiare vrcholcov, akoby ochutnávali ich farebnosť. Do dolín sa vkrádala sychravá hmla. Napriek tomu, že zima bola ešte ďaleko, veď bol prakticky len začiatok jesene, pohľad na krajinu veštil blížiaci sa chlad a nepohodu. Prestalo pršať, vlhký predvečer dňa prenikal pomaly nielen do najhustejších porastov lesa plných starého popadaného ihličia a lístia, ale cez premočený odev aj pod kožu malej skupiny partizánov, ktorá sa predierala húštinami lesa na juhozápad od dediny Hranovnica, po nenapadnom chodníčku, ktorý bol pravdepodobne vyšliapaný divou zverou. Bola to skupina všakovo poobliekaných chlapov rôzneho veku. Niektorí mali uniformy slovenskej armády. Iní v civilných šatách, ale všetci boli relatívne dobre ozbrojení. Premočení a zablatení unavene, bez hovoru nasledovali jeden druhého. Ich tváre akoby zmrazené chladom, alebo možno niečím iným, bezcieľne hľadeli do prázdna. Jeden z nich mal na ruskej kazajke výložky hodnosti poručíka. Postupovali v zástupe pomaly a neisto po šmykľavom poraste.

Chodníček sa pomaly skrúcal a začal prudko stúpať smerom k skaliskám, ktoré sa sem-tam objavovali v prietržiach narastajúcej hmly. V strede skupiny kráčal mladík, jediný, čo nebol ozbrojený a dokonca mal vzadu zviazané ruky tenkým povrazom, ktorý pokračoval k nasledujúcemu chodcovi za ním a tento ho mal uviazaný okolo pásu. Zrejme to bol zajatec, či väzeň, ťažko povedať, ale povraz mu určite znemožňoval akýkoľvek pokus o útek, ak nejaký na mysli mal. Studený vietor prenikal až do kostí a na obnažených ramenách mladíka bolo vidieť naježené chĺpky a naskakujúcu husaciu pokožku. Po lícach mu stekali popri dažďových kvapkách aj kropaje teplého potu, alebo to boli slzy? Ťažko určiť.

Les sa pomaly začal prerieďovať a skupina postupne vyšla na malú čistinku, ktorá obklopovala veľké, už spomínané skaly. Prvý chodec zrejme poznal dobre túto krajinu, lebo ich bezpečne viedol úžinou pomedzi dvoma skalami a po krátkom a úzkom priechode sa pred nimi otvoril voľný priestor ohraničený vôkol skalami a v strede ktorého rástol veľký dub. Bolo to miesto, ktoré určite poznali aj iní, lebo pri dube bolo možné vidieť ostatky ohniska s pozostatkami popola a nedohoreného dreva. Aj vo vzduchu bolo cítiť zápach pahrebiska.

V priestore medzi skaliskami bolo úplne bezveterne a vzduch sa zdal teplejším. Mladíka priviazali pevne k stromu a niektorí z partizánov sa rozišli, zrejme hľadať suché drevo na založenie ohňa. Prvý chodec konzultoval v ústraní niečo s partizánom v kazajke. Z ich gestikulácie bolo ťažko rozoznať, či to bola len diskusia, alebo aj argument, lebo obaja dosť vehementne gestikulovali. Po hodnej chvíli sa začal dvíhať z mokrého, ťažko horiaceho dreva tmavý dym a keď sa konečne oheň ako tak rozhorel, popri zohrievaní vody, pravdepodobne na kávu, všetci sa snažili osušovať premočené časti odevu. Mladíka si akoby nikto nevšímal. Ten sedel opretý o peň stromu bez pohybu s privretými očami.

Bol prvý september. Trieda bola plná prváčikov. Títo sedeli v laviciach vo väčšine po dvoch a mnohí s prestrašeným pohľadom, ale všetci plní zvedavosti, s očami dokorán pozerali na príjemnú pani, ktorá stála pred nimi s ôsmevom na tvári. V triede bolo neuveriteľne ticho, keď pani s úsmevom prehovorila.

„Vitajte, moje milé deti. Dnešný deň je pre vás, ale aj pre mňa nesmierne dôležitý. Počnúc dneškom budeme spolu objavovať nové veci okolo nás. Ja budem pre vás po celý rok vašou učiteľkou. Nuž ale aby sme mohli poznávať nové veci, musíme sa poznať najprv navzájom. Tak teda moje meno je Anna Vážna. Priznávam sa vám, že napriek tomuto menu sa nesmierne rada s m e j e m a mnohokrát nie som vôbec vážna.“

V triede zaznel taký neistý šum, ako keď sa niekoľko osôb odrazu zahniezdi a na tvárach poniektorých detí sa objavil aj malý, skoro nebadateľný úsmev

„.Keďže už teraz viete, kto som ja“ pokračovala pani učiteľka, „ ja budem postupne vyvolávať podľa abecedy vaše mená a vy sa postavíte a predstavíte mne, súhlasíte?‘

Poobzerala sa po triede a všimla si, že niektoré hlávky akoby prikývli a iné deti potichu pošepli na súhlas.

„Ivan Andel!“ V tretej lavici stredného radu sa pomaly postavil pekný blondiačik. „Alena Bobakova, Jozef Cabajko, Helena Dolakova ,“ pokračovala. Deti sa postupne postavili a keď im povedala, že tí, čo ich už spoznala, si môžu sadnúť, napätie sa postupne uvoľňovalo a dokonca sa sem-tam ozvali aj zvuky vzájomného šepkania.

„Anton a Michal Ulrich.“ Po týchto menách sa v predposlednej lavici radu pri okne postavili dvaja chlapci. Obaja na nerozoznanie. Akoby si vypadli jeden druhému z oka. Zrejme dvojičky. Všetky pohľady sa postupne presunuli z chlapcov na učiteľku, lebo táto zostala hodnú chvíľu ticho, pozorne si oboch obzerajúc nakoniec s veľkým úsmevom povedala:

„ Nuž, tu máme trochu problém, ja síce viem teraz, že ste Ulrichovci, ale ktorý z vás je Anton a ktorý je Michal?“ Obaja chlapci naraz zdvihli ľavé ruky a v triede sa ozval smiech.

„ Ako všetci vidíte, stále nevieme, kto je kto, nuž teda musíme tento problém vyriešiť.. Má niekto nápad, ako to urobiť??“ opýtala sa pani učiteľka pozerajúc zvedavo po tvárach detí. Odrazu sa v prvej lavici v ľavom rade zdvihla ruka dievčiny s tmavými kučerami okolo usmievavej tváre.

„Napíšme každému na čelo jeho meno,“ povedala dievčina a usmiala sa na pani učiteľku.

„Ak sa nemýlim, tvoje meno je Zuzana Kotočová... nuž povedz mi, Zuzka, bola by si rada, keby si musela mať na čele stále napísané tvoje meno? A možno nie všetci tu prítomní vedia už písať a čítať, tak ako by ich rozoznali?.“

Úsmev sa z tváre dievčiny rýchlo stratil. Učiteľka pozorovala dlhšie deti, akoby čakala na nový nápad, ale nikto sa viac neohlasoval, a tak nakoniec povedala, že ona, zdá sa, problém vyriešila. Otvorila zásuvku na katedre a vytiahla z nej dve stužky. Jednu modrú a druhú červenú.

„Anton, poď sem!“

Jeden z dvojičiek vstal a podišiel k učiteľke, tá mu na ľavé rameno priviazala červenú stužku a obrátiac ho tvárou k triede, povedala:

„ Tak toto je náš Anton, ako všetci vidíte s červenou stužkou na ramene.“

Potom zavolala Michala a priviazala mu na ľavé rameno modrú stužku a obratiac aj jeho tvárou k triede, vyhlásila:

„Nuž, a toto je náš Michal.“

Predstaviac takto oboch celej triede poslala ich na miesto a obom prikázala, že tieto stužky budú po celý čas, pokiaľ sú v tiede, nosiť na ramenách, aby ich spolužiaci a ona mohli ľahko rozoznať.

Takto sa teda začal školský život dvoch bratov Ulrichovcov v podtatranskom meste Poprad. Chlapci boli dvojičky z mnohodetnej rodiny Jána Ulricha, vedúceho pracovníka na popradskej píle a potomka nemeckých prisťahovalcov, ktorí osídlili časti Spiša vyplieneného ázijskými hordami v stredoveku. Na prvý pohľad boli obaja skutočne nerozoznateľní, ale postupom času, ako vyrastali, sa stále viac a viac rozlišovali nie fyzicky, ale charakterovo. Michal, Mišo, tak ho všetci volali, bol viac uzavretý, miloval všetko, čo súviselo s autami alebo vojakmi či vojskom. Zbieral fotografie všetkých možných áut a zbraní, čo mu prišli pod ruku. Dokonca mu mamka musela urobiť zo staršieho kabátika uniformu s výložkami a hviezdičkami. Keď sa hral vonku s ostatnými chlapcami, stále sa chcel hrať na vojnu a vojakov a samozrejme chcel byť veliteľom.

Anton, Tono, ako ho všetci priatelia volali, bol pre zmenu úplne posadnutý športom, hlavne hokejom. V lete - v zime na ulici či na ľade stále hral hokej. Niekedy, ale oveľa menej, v lete aj trochu futbal. Bol veľmi zhovorčivý a rád spieval. Obaja boli veľmi pekní chlapci a vyrastali na zaujímavých mládencov. Tono sa stal členom dorasteneckého družstva hokejového klubu HC Tatry Poprad. Bolo to veľké uznanie jeho hokejového talentu. Zaujímavé bolo, že napriek charakterovým rozdielom sa chlapci mali nesmierne radi a veľmi sa rešpektovali. Rodičia mali z oboch veľkú radosť, lebo v škole boli obaja dobrými študentmi.

Po vzniku Slovenskej republiky a po začiatku druhej svetovej vojny sa nemčina stala druhým vyučovacím jazykom na školách. Mišo tu preukázal veľký jazykový talent a nemčina sa zakrátko stala jeho druhým jazykom. Využíval túto schopnosť a často navštevoval tábor nemeckých detí a mládeže, ktorý bol vo Vysokých Tatrách. Tam sa s mnohými spriatelil a niektorí mu dodávali obrázky nemeckých, ale aj japonských zbraní do zbierky.

Tonova nemčina bola slabšia. Niežeby bol zlý v nemčine, ale popri povinnom štúdiu nevenoval tejto reči veľa pozornosti, veď s priateľmi nepotreboval komunikovať v nemčine a i keď jeho pôvod bol nemecký, on sa cítil Slovákom presne tak ako jeho rodičia.

Jedného dňa po tréningu dorastencov ho zavolal tréner a povedal mu, že tréner mužstva dospelých chce s ním hovoriť a pritom naň s úsmevom žmurkol. Tono celý nervózny zaklopal na dvere miestnosti trénerov a čakal. Keď sa o z v a l o „v s t ú p t e“, otvoril dvere a s obavami pomaly vstúpil do miestnosti.

„O, Tonko,“ povedal s úsmevom tréner a ukazujúc na stoličku, povedal mu, aby si sadol.

Nazval ma Tonko, tak to je dobré znamenie, prebehlo Tonovou mysľou, ale napriek tomu s trochou nervozity si sadol na ponúkanú stoličku.

„Sledujem ťa už dosť dlhý čas,“ prehovoril tréner. „Si dobrý hokejista, výborne korčuľuješ a zdá sa, že máš prirodzený talent a rýchlu reakciu na situáciu. To všetko vyžadujeme od dobrého hráča v mojom mužstve. Naviac, si dobrým obranným hráčom. Rozhodol som sa teda, že ti dám v nasledujúcom zápase, ktorý bude v sobotu, šancu hrať popri Vladovi Tomáškovi proti OAP Bratislava.“

Tono zmeravel, či ostal ako obarený. Hrať v prvom mužstve a pri Tomáškovi! Bože, veď to je jeden z najlepších hráčov vôbec a proti OAP, proti bratislavskému vojenskému klubu, ktorý je prvým v lige. Bože, veď to sa mi určite len sníva! Nenápadne sa štipol do stehna až skoro zjajkol. Nie, nebol to sen. Bola to fantastická skutočnosť. O takom niečom sníval už dlhý čas vo svojich nádejach. Keď prišiel domou, celý rozochvený vyrozprával všetko mame so slzami radosti v očiach. Mama ho pohladila po vlasoch a povedala mu, že ona to veru cítila, lebo vie, že on je dobrý a už dlhý čas na tom tvrdo pracoval.

A tak sa stalo. V spomínanú sobotu ho celá rodina aj s Mišom a samozrejme všetkými kamarátmi a spolužiakmi prišli povzbudiť. Dokonca aj profesor matematiky Bezák tam bol. Zápas dopadol pre Tona veľmi dobre. Napriek počiatočnej nervozite sa rozohral, zabránil mnohým protihráčom napadnúť jeho bránku. S Tomáškom si veľmi rozumeli a v tretej tretine pri presilovke dal aj dokonca víťazný gól. Samozrejme, že skandovaniu fanúšikov nebolo konca kraja. Po zápase mu prišli všetci hráči aj s trénerom gratulovať. Nehovoriac už o divákoch. Tí ho, ale nielen jeho, čakali pred štadiónom, potľapkávali ho po ramenách, keď popri nich prechodil. Keď prišiel k rodine, ktorá ho s rozžiarenými tvárami celá čakala, mamka ho objala a so slzami v očiach mu povedala:

„Tonko môj, nesklamal si ma, si fantastický a zaslúžiš si tento úspech.“

Aj otec, sestra a bratia, vrátane Miša mu stískali ruky, objímali ho a tešili sa s ním.

Tono sa stal regulárnym hráčom prvého mužstva napriek jeho veku, veď mal len šestnásť rokov. Po skončení meštianky začal pracovať na píle takisto ako jeho otec a samozrejme, že hokej napĺňal prakticky celú jeho aktivitu popri práci. Bol nesmierne spokojný. Zostal skromným a rovnako kamarátskym, ako bol aj predtým.

Čas neúprosne bežal. Mišo bol stále viac a viac mimo domu. Jeho záujmy o všetko spojené s autami, zbraňami sa stupňovali a mal pravdepodobne najväčšiu kolekciu fotografií v tejto téme v celom Poprade ak nie v celom okrese. No nielen to. Aj napriek tomu, že rodičia ho odradzovali, keď dovŕšil šestnásť rokov vstúpil do nemeckej strany.

Raz, deň po hokejovom zápase v ktorom Tono zase vynikajúco zahral, sedeli obaja Mišo s Tónom pri stole v kuchyni a pozerali noviny. Toto čítal na športovej strane čo o zápase hovoria novinári a dokonca tam bola uverejnená aj jeho fotografia spolu s Tomáškom ako dvoch najlepších obrancov. Pousmial sa. Vtom počul ako Mišo zhíkol. Obrátil tvar smerom k nemu a ten mu s neskrývaným úžasom ukázal v novinách fotografiu nového nemeckého tanku, vraj najlepšieho na svete, ktorý nazvali Tiger.

„Nie je to fantasticky tank?“ opýtal sa ho s veľkým otáznikom zaveseným v očiach plných neuveriteľného lesku Michal. Tu Tóna odrazu napadla zaujímavá myšlienka.

„Počúvaj Miško, ja som presvedčený, že tvoja kolekcia fotografii a článkov o autách, lietadlách a zbraniach je jednou z najväčších v okrese. Prečo sa teda nepodelíš s jej obsahom a neurobíš výstavu, aby aj ostatní ľudia videli čo všetko existuje okolo náš. Nemyslíš, že je to dobrý nápad?“

Mišo sa s prekvapením zarazil a potom sa mu pomaly začal rozširovať obrovský úsmev po celej tvarí. S veľkým uvoľnením vydýchol vzduch, ktorý bez toho, aby si to uvedomil podržal hodnú chvíľu v pľúcach.

„Tttto to je fantastický nápad,“ konečné zo seba vykoktal. A stalo sa. V spolupráci so školou, s klubom a dokonca aj veliteľstvom vojenskej jednotky pripravili výstavu Mišovej kolekcie fotografií doplnenú o nové materiály, ktoré dodali, jak slovenská vojenská jednotka, tak aj vedenie mesta. Výstava bola veľkým úspechom. Ľudia mali šancu vidieť popri nemeckých Mercedesoch, BMW aj autá ako francúzsky Renault, talianske Fiaty, čí Maceratti, dokonca americké Fjordy a samozrejme mnoho všakových zbraní počnúc pištoľami a puškami, končiac lietadlami, nemeckými, talianskymi, anglickými, americkými a japonskými. Bola to na vtedajšiu dobu neuveriteľná výstava a samozrejme všetci gratulovali Mišovi.

Jedného dňa po ukončení meštianky, keď boli doma sami, prišiel Mišo ku mame a povedal jej, že potrebuje s ňou hovoriť. Tá s prekvapením naň pozrela a opýtala sa ho, čí je to väzné, načo on povedal, že veľmi.

„Mama moja drahá," začal nervózne a nepozeral sa jej do oči, „vieš veľmi dobre, že celý môj život som bol očarený autami, uniformami, zbraňami. Je to vlastne všetko, o čom snívam." Pri týchto slovách sa mame oba kútiky úst pozdvihli a objavil sa malý, ale neistý úsmev na jej perách.

„Uvažoval som hodne ako využiť toto moje očarenie a došiel som k záveru." Mišo pomaly zrýchľoval svoje slová, hovoril bez zastavenia a stále sa pozeral niekde do kutá kuchyne.

„Rozhodol som sa, že vstúpim dobrovoľné do armády. Už som aj urobil patričné opatrenia. Dnes poobede odchádzam. Vstúpil som do nemeckej armády."

Vyslovil v rýchlosti aj tieto posledné slová a vypustil konečné dlhý dych, ktorý zadržiaval nasilu.

Matka aj chcela niečo povedať, ale slová sa jej akosi zadrhli v hrdle a nakoniec nevydala zo seba ani hlásku. Nastalo nesmierne ťažké a hlboké ticho. Mišo mal stále svoj pohľad zakotvený niekde v kúte kuchyne. Ani jeden z nich neprehovoril ani slovo, len im obom po lícach stekali nezastaviteľné slzy. Konečne, po dlhom a neuveriteľné ťažkom tichu, tak sa aspoň zdalo jeho mame, táto s trasúcim sa hlasom vyslovila veľmi potichu, akoby šeptajúc, otázku:

„V prvom rade prečo si o tom nehovoril s otcom? Pozri sa mi do očí!... Veď veľmi dobre vieš, že ťa veľmi miluje a mohol by ti predsa dobre poradiť. A prečo pre Boha živého armáda nemecká?"

Po týchto slovách zabodla svoj pohľad do Michalovej tváre. On pomaly, akoby s neistotou pootáčal svoju nesmierne bledú, ba až bielu tvár, až konečne zastal s pohľadom zamiereným priamo do maminých očí. Zostali takto so vzájomné zmrazenými pohľadmi bez slova a bez pohybu dlhu chvíľu. Konečne Michal polohlasnými slovami, cez zuby, ktoré sa chveli, odpovedal:

„Nehovoril som s otcom, lebo viem, že by nesúhlasil a mohol by skomplikovať život nielen mne, ale aj všetkým nám. Preto som sa rozhodol odistí dnes, lebo je služobne preč a príde až zajtra a ja tu už zajtra nebudem. Prosím ta ale drahá mama, povedz mu, že aj ja ho veľmi ľúbim presne tak, ako milujem teba a ostatnú rodinu. Nuž a nemeckú armádu som zvolil preto, lebo jej zbrane sú možno najlepšie na svete a nakoniec aj vo mne prúdi nejaké percento nemeckej krvi. Ale najviac preto, že oni boli jediní ochotní to riešiť aj bez vášho súhlasu a okamžité. Zariadil som to všetko cez nemeckú političku stranu, ktorej som členom. Zakrátko niekto príde autom ma vyzdvihnúť."

Ticho, nesmierne ťažké ticho sa znovu zavesilo do priestoru. Váha tohoto ticha pritláčala Michalovu matku k samostatnej podstate jej existencie. Odrazu všetko, čo s takou húževnatosťou a rozhodnosťou po celý doterajší život budovala, sa akosi začína rozsypávať. Jej rodina. Jej istota. Jej nadeje. Bože, aké veľké nádeje mala . Pred všetkými jej deťmi videla ohromnú budúcnosť aj napriek tomu, že bola vojna. Veď oni ju ani veľmi necítili. Život bol nakoniec k nim veľmi dobrý. Manžel mal dobrú prácu. Všetkého mali dosť, až na maličkosti, ktoré ale neboli podstatné. Deti boli zdravé a múdre. Nuž čo viacej potrebovali. A mali priateľov. Ľudia si ich vážili, veď boli jedni z nich. Bože môj, Bože môj, čo sa to odrazu deje. Ruky sa jej chveli a po lícach jej stekali horúce slzy. Čo ich ešte len čaká. Bože môj. Tieto hrozné myšlienky ju tak obťaželi, že ani nezbadala, že Michal z kuchyne odišiel, až ju odrazu prerušil silný klaksón auta. Vyskočila, akoby niekto na ňu vystrelil a utekala k dverám kuchyne v ktorých stal Michal s kufríkom v ruke. Objala ho nesmierne silno až ju v ramenách zabolelo, bozkávala ho po celej tvarí dlho, dlho až nakoniec zastala, položila ruky na jeho ramena, odtlačila ho trochu od jej objatia a pozerajúc sa do jeho modrých oči, potichu povedala:

„Nezabudni kto si a odkiaľ pochádzaš. Tvoj domov je a vždy bude tu. Nezabudni."

Michal bez slova prikývol a otočiac sa odišiel.

Nevedela ako dlho takto stála v kuchznských dverách. Čas sa pre ňu zastavil. Nakoniec ju z polomrákot prebral Tónov hlas. „Mama pre Boha, stalo sa niečo? Si v poriadku?"

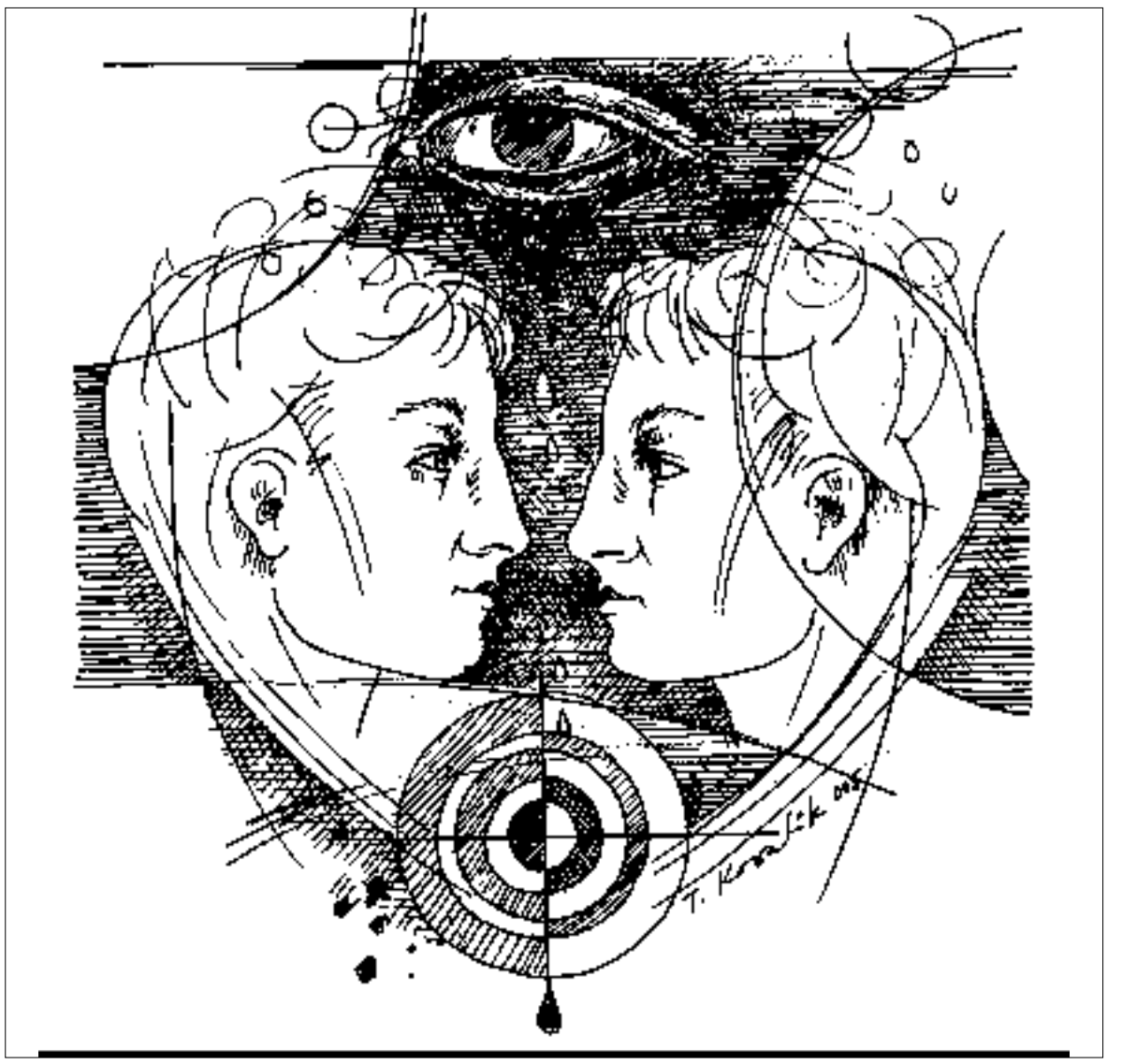

Kresba: Tibor Kovalik

Potom ju pomaly posadil na stoličku v kuchyni a ona mu postupne z roztraseným hlasom vyrozprávala čo sa vlastne udialo.

Od Michala nemali dlho žiadne správy. Otec zásadne nechcel o ňom vôbec hovoriť. A tak len keď bola sama s deťmi, tak sem-tam spomínali na neho a v obavách uvažovali kde asi je a čo asi robí. Začiatkom marca 1944, jedného dňa, keď sa Tóno vrátil z tréningu, mama ho čakala s rozpačitým úsmevom na tvári. Pousmial sa na ňu a ona mu podala bez slov obálku s cudzou pečiatkou a známkou. Bol to list od Miša. Ten ich v liste všetkých prosil, aby mu odpustili, že ich tak nečakané opustil. Že je veľmi spokojný a dokonca šťastný, že jedine oni mu k úplnému šťastiu chýbajú. Že prešiel špeciálnym výcvikom a stal sa tankistom. Že ho pred pár dňami vymenovali veliteľom najnovšieho tanku značky Tiger a za pár dni sa bude presúvať zo základne kde teraz je do oblasti juhovýchodného Poľska. Ze mozno ked bude na svojom novom pôsobisku, tak sa mu podarí na pár dní ich navštíviť. Že ich ešte raz veľmi prosí aby sa nehnevali a že sa nesmierne teší, že ich možno skoro uvidí. V liste bola priložená cierno-biela fotografia usmievavého Michala s malými fúzkami opretého o tank a hladiaceho priamo do oči človeka pozerajúceho sa na fotografiu. Na streleckej veži tanku bolo napísané čiernou farbou veľké písmeno s číslom- T 31.

Tón držal dlho pred sebou fotografiu. Ruky sa mu chveli. Potom ju vložil do obálky a podávajúc ju mame voľnú ruku položil na jej rameno a jemne ho stlačiac pobozkal mamine líce. Tá sa trochu striasla objala Tóna a vyšeptala

„Ďakujem Bože, som nesmierne rada, že žije."

Počas večere list s fotografiou putoval okolo stola. Všetci si ho niekoľkokrát prečítali a dlho pozerali na priloženú fotografiu. Dokonca aj otec neodolal, dlho s roztrasenými rukami pozeral na fotografiu a nakoniec list podal dcére Zuzke s prosbou aby mu ho prečítala nahlas, lebo mu niečo padlo do očí a nemôže ho prečítať, pretože dobre nevidí. A ozaj keď sa mu pozreli do tváre zistili, že ma oči zarosene. Zuzka ho nahlas pomaly čítala a všetkým stekali po lícach slzy, akoby skutočne bolo niečo vo vzduchu, čo im všetkým dráždilo oči.

Život sa v rodine Ulrichovcov znovu vrátil do zabehaných koľají. Všetci čakali len na moment, keď Miško ohlási svoju návštevu. No on akosi neprichodil.

V auguste odrazu vypuklo povstanie. Aj Poprad obsadili partizáni. Všetko sa odrazu preukrutne zmenilo. Hlavne potom, keď miestny rozhlas oznámil, že všetci muži od 16 do 40 rokov musia nastúpiť do zbrane. Tónov otec bol cez štyridsiatku, ale Tóno musel poslúchnuť. Zvlášť, keď mnohí vedeli, že jeho brat je v nemeckej armáde. Po pár dňoch výcviku veliteľ rozhodol, že Anton Ulrich bude protitankový strelec a vyfasoval protitankovú bazuku. Povstalci sa ale dlho v Poprade neudržali. Nemci nasadili proti nim pancierovú jednotku pohybujúcu sa od Kežmarku smerom na Poprad a taktiež pechotu špeciálnych jednotiek Vlasovovej armády. Bola to armáda pozostávajúca z jedincov armády ruskeho generala Vlasova, ktorý prešiel v 1942 rohu na nemeckú stranu a teraz s nimi bojoval proti slovenským povstalcom. A tak Tóno ustúpil aj s partizánskymi jednotkami až za Kvetnicu. Nasledujúce ráno partizánske jednotky rozložené za kvetnickou dolinou očakávali prichoď Nemcov od Popradu. To bolo jediné miesto, kde sa dolina medzi dvoma skalnými vrchmi zúžila len na úzky prechod riečky a asfaltovej cesty. Bol to perfektný úsek na partizánsku obranu.

Tón ležal s bazukou pevne na ramene mieriac na priestor, kde cesta odrazu vychádza spoza kamenného brala na otvorený priestor. Za zákrutou bolo počuť hukot tanku. Jeho spolubojovníci s puškami a samopalmi taktiež mierili na približne rovnaké miesto, lebo za tankom sa obyčajné objaví pešie vojsko. Všetci boli dobre zamaskovaní, takže neboli obavy, žeby ich Nemci hneď objavili. Trpezlivo čakali. Hukot tanku sa pomaly a isto zosilňoval a bola už len otázka minúť kedy sa jeho hlaveň objavi v zákrute. Tóno prižmúril oko a spomaľoval dych. Čakal. Pomaly sa začala objavovať hlaveň kanóna tanku. Bol to veľký tank, lebo hlaveň bola nesmierne dlhá. Postupne sa viac a viac vynárala spoza zákruty. Jeho inštruktor ho učil, že najlepšie je mieriť do zadnej časti tanku ak ho vidíme zboku, lebo tam sú nádrže benzínu a tank je nalcitlivejší. Nuž teda čakal. Hlaveň už skoro celá vytŕčala spoza brala a začala sa objavovať strelecká veža. Tóno polozil prst na kohútik, ešte viac prižmúril ľavé oko a skoro prestal dýchať. Bol pripravený. Tank sa trochu zatriasol, keď sa v zákrute pootočil a odrazu sa objavila celá strelecká veža. Vo svetle zažiarili pred očami Tona čierne veľké písmena T 31. Zmeravel. Ruky sa mu roztriasli. Tank sa pomaly celý objavil pred partizánmi. Tóno zmrazený až na smrť nedýchal ale ani nestrieľal. Za tankom sa objavovali prví vojaci. I keď sa toto všetko odohralo v sekundách, pre Tona to bola večnosť. Zo šoku ho prebral výkrik velitela

„Páp, páp, idiot.!"

Tóno nevystrelil, ale vystrelil tank a granát vybuchol tesne za partizánmi.

Tóno v zúfalstve pozdvihol hlaveň bazuky, vystrelil a bazuku zahodil. Okamžite sa ozval druhy vystrel z tanku a granát vybuchol tesne pred pozíciou partizánov. Zároveň sa ozvala paľba nemeckej pechoty a guľky hvižďali všade okolo nich. Veliteľ, ktorý bol za Tónom, kopol ho do ľadvín schmatol ho za golier a všetci na jeho povel začali ustupovať do hustého lesa. Posledné slovo, ktoré Tónovi zvučalo ešte dlho po tom všetkom v ušiach bolo „Durak," ktoré mu niekto zareval do ucha.

Tóna zobudil kopanec do boku. Uvedomil si, že ho niekto odväzuje od stromu a rozväzujú mu i ruky. Tie boli napuchnuté od silného stiahnutia, čo bránilo normálnemu krvnému prietoku. Stál neisto na nohách, keď mu niekto strčil do ruky vojenskú lopatku.

„Kop!"

Zareval mu niekto do ucha. A ukázal mu na priestor neďaleko veľkej skaly. Tóno začal kopať. Zem nebola veľmi tvrdá. Naopak navlhčená dlhým dažďom trochu ťažká, ale mäkká.

„A vieš čo kopeš?"

Ozval sa veliteľ stojaci obďaleč vedľa ruského dôstojníka.

„Svoj vlastný hrob," zarehotal sa civil so samopalom na krku. Tóno sa nestrhol, ani nezastavil. Pochopil. Kopal. Keď po čase, hodnom čase prestal, bola pred ním jama asi meter a pol dlha, pol metra široká a asi pol metra hlboká. Veliteľ vyhlásil, že to stačí.

Znovu mu za chrbtom zviazali ruky, postavili ho ku skale a veliteľ vystúpil pred ostatných a zareval:

„Pozor! V mene revolučnej vlády Československej republiky, Anton Ulrich je odsúdený za zradu na smrť zastrelením. Rozsudok bude vykonaný ihneď. Obrátiac sa k Tónovi a poloziac ruku na pištoľ pokračoval.

„Anton Ulrich, máte niečo na svoju obhajobu?"

Tóno pomaly zdvihol hlavu, ktorú mal sklonenú a zahľadiac sa priamo do očí veliteľa, povedal:

„V tanku T31 bol môj brat Michal."

Medzi partizánmi zaznel odrazu šum. Veliteľ zmeravel a ruka mu pomaly klesala z pištole. Nastalo hrobové ticho. Trvalo dosť dlho. Odrazu sovietsky dôstojník vytiahol pištoľ a tri razy vystrelil do Tónovej hlavy.

S predsedom Spolku slovenských spisovateľov Pavlom Janíkom

Partitúra pre početný literárny orchester

Mgr. art. Pavol Janík, PhD., sa narodil v roku 1956 v Bratislave. Vyštudoval filmovú a televíznu dramaturgiu a scenáristiku na Divadelnej fakulte Vysokej školy múzických umení v Bratislave. Pracoval na ministerstve kultúry (1983-87), v médiách, v reklame, od roku 1998 bol tajomníkom a od roku 2003 je predsedom Spolku slovenských spisovateľov. Za literárnu a reklamnú tvorbu získal viacero ocenení u nás i v zahraničí. Zbierky básní: *Nezaručené správy* (1981), *Zrkadlo na konci leta* (1984), *Do videnia v množnom čísle* (1985), *Hurá, horí!,* (1991), *Niekto ako boh* (1998), *Buď vôňa tvoja* (2002), *Kmitočet tvojich bokov* (2002), *Táranie nad hrobom* (2004) Súbory aforizmov: *Dobrá zrada nad zlato* (1996), *Satanovisko* (1999), *Pes hore bez* (101 psín) (2000), *Špinavé čistky* (2002) Odborné publikácie: *Vladimír Bahna* (1986), *Dešifrovaný svet* (2000), *Rozhovory (o štátnosti)* (2002), *Nad vedou* (2003) Dramatické diela: *Tuctová komédia* (s manželkou Oľgou) (1986), *Škrupinový zámok* (1988), *Súkromný striptíz* (1993), *Maturitný oblek* (1994), *Pasca na seba* (1995), *Nebezpečné veselohry* (2003), *Nežná klauniáda* (2004), *Bez motívu* (2005), *Bez zábran* (2005)

● *Pán predseda, členské zhromaždenie Spolku slovenských spisovateľov konané 13. septembra 2005 v Bratislave vás opätovne zvolilo na ďalšie dvojročné funkčné obdobie na čelo SSS. V živote tejto spisovateľskej organizácie, ktorá sa hlási k najlepším slovenským spisovateľským tradíciám (aj keď prešla počas svojho 82-ročného trvania viacerými zmenami čo do programovej konštitúcie, inštitucionálneho usporiadania i samého názvu), naznačuje sa takto v terajších podmienkach bytostne pociťovaná potreba vlastnej kontinuity, cieľavedomého smerovania a súčasne nevyhnutnosť neprerušovaného dialógu literárnych tvorcov na inštitucionálnej úrovni so štátnou mocou. Ako osobne vnímate – v historickom kontexte – túto skutočnosť?*

– Aktuálny vzťah medzi Spolkom slovenských spisovateľov a štátnou mocou od roku 1998 zodpovedá dvom zásadným historickým skutočnostiam. SSS ako celok a viacerí jeho členovia osobne, osobitne a osobnostne významnou mierou prispeli k vzniku súčasnej modernej nezávislej demokratickej Slovenskej republiky. Od uvedeného roku u nás vládnu dôslední odporcovia a zosmiešňovatelia Slovenskej republiky, ktorým sa však nebridí zastávať v SR kľúčové mocenské pozície a zneužívať právomoc verejného činiteľa. V našich zemepisných a dejepisných šírkach bolestne absentuje kultúrna politika postulovaná a realizovaná na úrovni vlády a parlamentu. Štát má investovať do budúcnosti, ideí a hodnotovej orientácie ľudí, nie iba do krátkodychej politickej propagandy a bezduchej zábavy. Okrem všeobecných problémov vyplývajúcich z nefunkčného grantového systému Ministerstva kultúry SR Spolok slovenských spisovateľov čelí aj špecifickým ťažkostiam, vyplývajúcim zo skutočnosti, že najreprezentatívnejšiu, najstaršiu a najpočetnejšiu organizáciu literárnych tvorcov na Slovensku šikanuje úzka skupina ľudí, ktorí sa dodnes nezmierili s existenciou zvrchovanej SR. Som presvedčený, že na Slovensku nemajú byť diskriminovaní odporcovia Slovenskej republiky, ale nemali by v nej byť diskriminovaní ani jej stúpenci, čo je už dlhší čas poľutovaniahodnou realitou. Často upozorňujem aj pracovníkov Ministerstva kultúry SR na to, že predsedu Spolku slovenských spisovateľov básnika Valentína Beniaka štátna moc po II. svetovej vojne väznila, takže chápem ich aktuálne správanie sa k SSS ako objektívne miernejší stupeň represie.

● *Doterajšie vaše pôsobenie v orgánoch Spolku slovenských spisovateľov, či ako tajomníka, či ako predsedu, sprevádzal ustavičný zápas o existenčné osvedčovanie sa najväčšej slovenskej organizácie spisovateľskej society v kontexte celospoločenských zápasov v nových podmienkach, ktoré priniesla existencia nového slovenského štátu, trhová liberalizácia aj v samej kultúre a vôbec zmeny v spoločenskopolitických a spoločenskokultúrnych väzbách. Čo najväčšmi poznačilo a poznačuje podľa vášho názoru v ostatných rokoch vývin na scéne slovenskej literatúry? Čo je z toho pozitívne a čo negatívne?*

– Okrem poznania dejín vzťahov spisovateľskej organizácie so štátnou mocou z dostupných historických dokumentov, mám autentickú osobnú skúsenosť z korelácie literatúry a štátu od roku 1985, keď som sa stal na základe troch priaznivo prijatých básnických kníh najmladším členom vtedajšieho Zväzu slovenských spisovateľov. Bola to principiálne odlišná štátnopolitická situácia, ale napriek napätiam a obmedzeniam, ktoré zrejme prirodzene prináša každá doba, mala slovenská literatúra, jej tvorcovia a ich združenie v očiach mocenských špičiek vážnosť a význam. Pokiaľ viem, tak aj po roku 1989 pokračovala komunikácia Spolku slovenských spisovateľov s najvyššími predstaviteľmi štátu. Vraví sa, že o mŕtvych treba hovoriť len dobre a osobitne o talentovaných spisovateľoch, ale keď som sa stal tajomníkom Spolku slovenských spisovateľov 15. 9. 1998 boli už vzťahy medzi SSS a vrcholom štátnej pyramídy značne zanedbané a zosunuté z úrovne komunikácie s najvyššími ústavnými činiteľmi – teda s prezidentom, s predsedom Národnej rady SR, s premiérom a s príslušným rezortným ministrom na úroveň komunikácie s úradníkmi Ministerstva kultúry SR rozličných stupňov. Vývoj odvtedy potvrdzuje, že vždy sa ľahšie veci udržujú, ako obnovujú. Pozitívne k tomu neprispieva už spomínaná radikálna zmena podmieňujúcich spoločensko-politických okolností, v rámci ktorej vplyvné zahraničné sily etablovali na Slovensku po voľbách v roku 1998 kompradorskú vládu konajúcu proti strategickým záujmom vlastnej krajiny a jej obyvateľov. Slovenská literatúra ako autentický a nezmanipulovateľný prejav slobodného myslenia a dokonca aj sám slovenský jazyk tvoria prekážku pri realizácii neokoloniálnych cieľov maskovaných integračnou a globalizačnou rétorikou. Povedané slovami niekdajšieho niekoľkonásobného predsedu a súčasného podpredsedu SSS, vynikajúceho prozaika a esejistu európskeho formátu PhDr. Jána Tužinského, PhD., slovenská literatúra sa ocitla na nepriateľskom území.

● *Myslíte si, že dnešná slovenská literatúra dostatočne žije (alebo má možnosť žiť) so slovenským človekom? A že dnešný slovenský človek dostatočne vníma (alebo má možnosť vnímať) slovenskú literatúru, najmä novú, súčasnú? Sú tu kamene úrazu?*

– Vami presne vystihnutý problém vnímam v dvoch rovinách. Na jednej strane ide o absenciu plošnej knižnej distribúcie, ktorú v podobe podniku Slovenská kniha začiatkom 90. rokov 20. storočia zrušil minister kultúry za hnutie Verejnosť proti násiliu Ladislav Snopko. Dovtedy – zrejme v rámci násilia proti verejnosti - každá kniha, ktorá vyšla na Slovensku, sa dostala do siete verejných knižníc a najmä do kníhkupectiev na celom území. Z väčšiny kníhkupectiev sa po ich privatizácii stali zlatníctva, predajne obuvi a podobne. Na základe holandských dražieb sa ich zmocnili vtedy sa formujúce skupiny organizovaného zločinu, ktoré si v rámci tzv. malej privatizácie overili silu svojich finančných a iných prostriedkov a zlegalizovali si peniaze pochádzajúce z predchádzajúcej trestnej činnosti. Atomizovaný slovenský knižný trh vzápätí hravo ovládli nadnárodné distribučné spoločnosti šíriace brakovú spisbu najmä západnej a osobitne zaoceánskej proveniencie. Pokus vytvoriť novú distribučnú sieť pôvodnej slovenskej literatúry, ktorú pod názvom Hrebenda budovalo Národné literárne centrum, zlikvidovalo MK SR po roku 1998. Na druhej strane tzv. postmoderna programovo odcudzuje literatúru od reálnych korelácií so životom, a tým ju aj odsudzuje na prirodzený nezáujem čitateľov, ktorých sotva oslovia zúfalé demonštrácie duchovnej a myšlienkovej prázdnoty. Verím však v revitalizačné schopnosti evolúcie aj v tejto špecifickej sfére a som presvedčený, že úsilie slovenských spisovateľov vzrušiť čoraz apatickejších spotrebiteľov vlastného života závažným etickým a estetickým posolstvom nie je márne.

● *Štát nateraz, ako je zrejmé, nemá koncepciu kultúrnej politiky. A už vonkoncom ju nemá v oblasti napomáhania a podpory rozvoja pôvodnej slovenskej literatúry, teda v oblasti, ktorá by mala byť z hľadiska výchovy a vzdelávania národa prioritná. Je to smutné konštatovanie, ale je to tak. Ak sa tu aj s podporou štátu niečo podarí (chvála Bohu i za to!), je to nesystémové a nesystematické. Máte predstavu, ako by sa dala naštartovať na Slovensku – špeciálne pokiaľ ide o literatúru – nová, plodonosná kultúrna politika?*

– Dozaista nie som sám, kto disponuje solídnou predstavou o štátnej kultúrnej politike. Často netreba vymýšľať vymyslené, ale treba citlivo a uvážlivo aplikovať pozitívne skúsenosti, ktoré nám ponúkajú úspešné modely v porovnateľných európskych krajinách, a netreba sa báť ani obzrieť sa do vlastnej kultúrnej minulosti. Pesimisti tvrdia, že spoločenské systémy sú ako ženy, čo by malo znamenať, že nemožno vytvoriť ideálny spoločenský systém, tak ako nemožno poskladať ideálnu ženu z optimálnych komponentov viacerých žien – telesných i duševných. Rozdiel spočíva v tom, že stvoriteľmi žien nie sú ľudia, kým tvorcami spoločenských formácií sú ľudské bytosti. Preto neobstoja nijaké propagandistické tézy o jedinej možnej podobe kapitalizmu, ktorý akoby hotový spadol z neba a nepripúšťa akúkoľvek racionálnu korekciu. Dokonca nás mainstreamové médiá chcú presvedčiť aj o jedinej možnej podobe demokracie, ktorá sa často falošne používa iba ako eufemizmus na označenie surovej trhovej ekonomiky, neľudského sociálneho darwinizmu, bezduchého kultúrneho nihilizmu a stupňujúcej sa agresivity v medzinárodných vzťahoch. Môžem celkom zodpovedne povedať, že nik spomedzi seriózných slovenských spisovateľov začiatkom 90. rokov minulého storočia nepredpokladal, že sa systémovými zmenami prepadneme do predpeklia súčasného stavu slovenskej spoločnosti. Každý naopak predpokladal, že sa zachovajú všetky existujúce vymoženosti a pribudnú k nim ďalšie možnosti. Je našou povinnosťou nerezignovať tvárou v tvár evidentnej presile deštrukčných síl a pričiniť sa o to, aby sa Slovensko začalo uberať smerom k duchovnému zveľaďovaniu.

● *A ešte celkom konkrétne k vašej práci: Čím by sa rád Spolok slovenských spisovateľov pričinil v najbližšom období – na svojom dnes ekonomicky obmedzenom piesočku – o rozvíjanie literárneho života na Slovensku, o povznášanie kultúrneho povedomia slovenského človeka a o dvíhanie jeho európskeho (svetového) sebavedomia? Odmyslime si teraz na chvíľu všetky tie zátarasy, ktoré sa mu stavajú do cesty...*

– Partitúrou pre náš početný literárny orchester sú Stanovy Spolku slovenských spisovateľov, podľa ktorých sme dobrovoľnou nezávislou organizáciou spisovateľov bez ohľadu na ich umelecký, politický, generačnú či národnú príslušnosť. Stanovy tiež zakotvujú, že naše občianske združenie je samostatnou právnickou osobou a vytvára priaznivé podmienky na slobodný rozvoj slovenskej literatúry a jej všestranného uplatnenia doma i v zahraničí najmä tým, že presadzuje slobodu prejavu a tvorby; bráni profesionálne záujmy a práva svojich členov voči verejným ustanovizniam a štátnym inštitúciám – predovšetkým pri tvorbe relevantných právnych noriem; je základňou na vznik literárnych skupín, regionálnych odbočiek, klubov a krúžkov; podporuje činnosť autorov vstupujúcich do literatúry; spolupracuje s inými spisovateľskými zoskupeniami v Slovenskej republike i v zahraničí a v prípade potreby s nimi vytvára spoločné pracovné orgány; pomáha pri rozvoji literatúr národností na Slovensku a vystupuje proti komercializácii kultúry. Podľa stanov tiež organizujeme publikačnú a vydavateľskú činnosť tak, aby sme zabezpečili najširšiu názorovú a umeleckú pluralitu. Tieto myšlienky musíme premieňať na skutočnosť v každodenne činnosti, či už ide významnejšie projekty, alebo len o zdanlivo rutinné podujatia, ktoré sú však vzhľadom na svoj imanentný literárny charakter vždy jedinečné a neopakovateľné.

Za rozhovor ďakuje TEOFIL KLAS

Don Augustín Nádaský (druhý zľava) v spoločnosti kardinála Jozefa Tomka a don Ernesta Macáka

Don Augustín Nádaský - 75 ročný

Niet medzi Slovákmi veľa takých osobností ako don Augustín Nádaský. Kto ho pozná dôverne, vie, akou láskou k literatúre horí. Keď pôsobil v Taliansku, ale i teraz po návrate do vlasti minuciózne a presne sledoval a sleduje náš domáci literárny vývin a najmä zázrak, ako sa zlatá niť duchovna podivným spôsobom vie prevliecť aj zložitým obdobím útlaku ideológie či v nových podmienkach útlaku komercie. Dielo a práca don Augustína Nádaského si zaslúži osobitnú pozornosť a skúmanie. My mu aspoň zaželajme dobré zdravie a ešte veľa tvorivých síl.

TEODOR KRIŽKA

Jubilant sa narodil 2.októbra 1930 v Šelpiciach pri Trnave. Rodičia boli úspešní roľníci a dali svojim deťom dobrú kresťanskú výchovu Jedenásťročného Augustína dali študovať na trnavské gymnázium, ktoré v tom čase patrilo k najkvalitnejším školám na Slovensku. Hoci Šelpice sú neďaleko Trnavy, nenechali ho do školy dochádzať vlakom, ale dali ho do žiackeho internátu k saleziánom na ulici Jána Holého, ktorý bol hneď vedľa gymnázia.

Nadanému a zbožnému Augustínovi sa zapáčilo saleziánske povolanie, dozrelo, a tak ho vidíme v školskom roku 1946/47 po skončení piatej triedy gymnázia v noviciáte v Hronskom svätom Beňadiku, kde 9.augusta 1947 skladá svoje prvé rehoľné sľuby. Po noviciáte nasledoval trojročný pedagogický študentát v Trnave, v Hodoch a v Šaštíne. Mladí saleziáni si tam konali privátne ďalšie tri triedy gymnaziálnych štúdií, spolu so skúškami na štátnom gymnáziu v Trnave a v Galante, kde aj maturovali. Popri stredoškolských predmetoch študovali i pedagogiku a taliančinu.

Pre cirkev nastalo ťažké obdobie , ktoré po prevrate vo februári 1948 vyústilo v otvorené prenasledovanie cirkvi zo strany komunistického režimu. Nasledovali údery za úderom. V apríli 1950 zrušil režim mužské rehole a ich členov sústredil v noci z 13. na 14. apríla do koncentračných táborov pre rehoľníkov. V septembri urobil to isté s rehoľnými sestrami. V tom istom roku zrušili komunisti i gréckokatolícku cirkev (vyše 360 tisíc veriacich) a pričlenili ju k pravoslávnym. Keď nechceli rehoľníci vystúpiť z rehole, hoci ich životom v rehoľných táboroch k tomu nútili, začali ich násilne deliť. Najmladších odvážali násilne zo sústreďovacieho tábora v Podolinci na komunistické preškolovanie, na brigádnické práce na stavbe Púchovskej priehrady a takto preškolených ich pustili domov, kde až teraz mohli pokračovať v gymnaziálnych štúdiách. Maturantov, tirocinantov a bohoslovcov vzali po trojmesačnom pobyte v Podolinci, márne čakajúc, že vystúpia z rehole pod zámienkou vojenskej služby, do kasární. V sústreďovacích vojenských táboroch v Čechách a na Morave museli tvrdo pracovať na stavbách a v továrňach, pritom ich tvrdo preškoľovali a chceli ich tak obrať o ich rehoľné povolanie. Takto museli pracovať 40 mesiacov, teda tri a pol roka. Potom ich prepustili do civilu.Cez všetko toto musel prejsť i náš don Augustín Nádaský.

V septembri 1950 musel nastúpiť s ostatnými aj on do Čiech do kasární a pracovať v Jičíne a v Bruntáli. V januári 1952 ho pustili na krátku dovolenku domov, a práve vtedy sa mu naskytla príležitosť, utiecť spolu s inými do Rakúska a stade do Talianska. Dostal sa tak k saleziánom až do Turína. Po urýchlenom štúdiu filozofie pracoval ako pedagogický asistent v saleziánskych domoch v Turíne, vo Fassano a v Avigliane. Nasledovali teologické štúdiá v ústave Bollengo. 1.júla 1959 bol v Turíne vysvätený za kňaza. Pred vysviackou sa so štyrmi slovenskými spolubratmi, ktorí takisto utiekli z vlasti ako on, obrátili listom na slovenských saleziánov - utečencov v cudzine. Poukázali na to, že vzhľadom na tragickú náboženskú situáciu vo vlasti treba sa mimo vlasti zamerať na výchovu nových kňazov. List našiel kladnú ozvenu, a začalo sa po schôdzke saleziánov v Königsteine v Nemecku pomýšľať na konkrétne začiatky. Takto vznikol v Ríme postupne Malý seminár, ktorý založili a viedli saleziáni. Pre seminár bolo treba postaviť budovu a tak vznikol v Ríme na via Cassia Ústav svätého Cyrila a Metoda.

Sem sa dostal v roku 1964, po niekoľkých rokoch kňazstva aj don Augustín Nádaský: on viedol 25 rokov stredoškolské štúdiá malých sminaristov z Juhoslávie, z Nemecka a niektorých iných štátov. Tu sa mu podarilo vytvoriť zahraničné slovenské gymnázium Antona Bernoláka a bol jeho dlhoročným riaditeľom. Popri vyučovaní slovenčiny dbal aktívne i na chovanie a výchovu mladých seminaristov. Seminár a gymnázium bolo v Ríme v činnosti až do nežnej revolúcie v Československu roku 1989. Od roku 1991 gymnázium z Ríma pokračuje v Šaštíne - Strážach gymnáziom Jána Bosca. Prešiel doň i don Nádaský s niektorými profesormi - saleziánmi. Učil tu slovenčinu až do roku 2003.

V Ríme sledoval 25 rokov slovenskú literárnu tvorbu a stal sa v tom na slovo vzatým odborníkom. Svoj tretí vek žije v tichej práci v Šaštíne, zaujímajúc sa o literárny a náboženský život na Slovensku i v Európe ako skúsený duchovný vodca gymnazistov.

Don ERNEST MACÁK
Šaštín - Stráže

„...pokora, to je úcta pred životom, úcta pred človekom."

Čas spomienky zláti

Východoslovenský básnik Mikuláš Kasarda prednedávnom oslávil svoje osemdesiate narodeniny. Jeho lyrické i ľudské posolstvo sa v zákonitom toku dní nevymazalo z vedomia čitateľov a ani tých, ktorí ho osobne poznajú.

Počas júla i augusta zavítali do jeho skromného príbytku bývalí kolegovia, študenti i známi. Priateľská ruka spisovateľa otvárala bráničku a gratulanti s úctou v srdci blahoželali k nádhernému jubileu. Sečovčania ho poznajú nielen ako básnika a profesora, ale ako skromného človeka s veľkým ľudským citom, ktorý nepíše verše pre slávu, ale len pre „kvapku posily", a preto si ho vážia. Radosť zo života spája s čistotou srdca. Počuje, ako sa mu príroda prihovára. Jej reči načúva rád. Porovnáva ju so životom súčasného človeka, ktorý len ide a ide, a nezastaví...

Vajíčko sna. Už klopú kohúty.
Minúty ako divé kone klušú.
Ó, veční nomádi. Vždy na púti.
Do práce v meste. K autobusu.

Zas natrieskané. Ešte v tme.
Ale veď život ľahký nie je.
Pani starosť, kto ťa nestretne?
Len nenechaj nás bez nádeje.

Každý deň v inej kráse krajina
Zrosená, cudná, nevinná jak dieťa...

Práve on, občan mesta Sečovce, nositeľ pamätnej plakety Zemplínčan roka v jednom zo svojich poetických vyznaní povedal: „...pokora, to je úcta pred životom, úcta pred človekom."

Básnik Mikuláš Kasarda

Tento zemplínsky spisovateľ sa narodil 26. júla 1925 v Sačurove.

Ľudová škola v rodisku, meštianska škola vo Vranove nad Topľou a v Sečovciach, stredná škola v Michalovciach, vysokoškolské roky na FF UK v Bratislave, ďalšie štúdium na FF UPJŠ v Prešove, práca v Československom rozhlase v Košiciach, pedagogická činnosť na SVŠ v Sečovciach, na Gymnáziu Pavla Horova v Michalovciach, neskôr na Gymnáziu v Sečovciach... a za každým týmto výstupom bol a je Mikuláš Kasarda láskavý, veriaci, milujúci človek, mravný „ticho slúži" v malom mestečku.

V básni Zo životopisu sa vyznáva:

Ja malý básnik som.
Skromné sú moje verše na obrazy
jak plodmi skúpo obsypaný strom.
No cit v nich je, čo nezamrazí.

Mladé túžby, obdiv k životu, pochopenie, lipnutie, láska k rodnému kraju, vyrovnávanie sa s údelom človeka, národa i ľudstva v časoch vojny a kríz, ... v každom verši obhajované humánne priority vložil autor do svojich básní, ktoré boli vydané v zbierkach či výberoch z tvorby: Širokými ulicami (1953), Kohútí spev (1958), Pre teba (1963), Predletie (1974), Krajinské dažde (1982), autorský výber Cesta lúkami (1985), výber z tvorby zostavený s P. Plutkom Nížinný spev (1985), výber z tvorby Podvečerné poľné cesty (1995).

Čas spomienky zláti - týmto veršom, ktorý je súčasťou novej školskej hymny Gymnázia v Sečovciach, vyjadruje Mikuláš Kasarda plynutie času - neobišiel ani jeho život, ale vďaka tomuto času bol a je práve tento spisovateľ nositeľom etických hodnôt, ktoré sú dôležité pre našu existenciu.

Vďaka svojej ľudskej aktivite a využitému talentu je v srdci stále mladý, nevadí, že pribúdajú roky.

K veku dedov tiahne mi,
čakajú ma rána hmlisté.
Hlava jak strom v jeseni,
opadalo z nej už lístie.
Dávno som sa oženil,
čaká ma už pohrebište,
lež srdce mám, Jezukriste,
ako hrášok zelený.

Ešte stále verí snom,
na slnečný lúč sa vešia
jak strom v žiali zelenom
v ihličnatej zóne lesa.
Z modrej diaľky zvoní zvon,
ktorý čuje iba pešiak,
keď sa okom dotkne briez a
rodnej zeme kolenom.

Básnikovi Mikulášovi Kasardovi spoločne želáme najvnútornejšiu radosť zo všetkého prežitého i z toho, čo ho čaká. Aby aj naďalej žiaril krásou svojej duše.

Nech poézia „zemplínskeho básnika" zostáva pôsobivá i pre mladšiu generáciu, veď dýcha dobrom a úprimnosťou.

INGRID LUKÁČOVÁ

JANA JUHÁSOVÁ

Básnická modlitba Rudolfa Dilonga

Pochopenie modlitby v Dilongovej poézii predpokladá uchopenie základného princípu jeho básnickej výpovede. Hoci tento mnohorozmerný básnik prekvapuje hlavne svojím metaforickým nábojom, akési podložie zakladajú uňho archetypy v básnickej reči vyjadrené ako symboly. Na rozdiel od vynaliezavej, šokujúcej, ale prchavej metafory vnímame symbol spolu s Paulom Ricoerom ako znak s dvojitým kódovaním, ktorý je hlboko zakorenený v našej skúsenosti a charakterizuje ho stálosť, modifikovateľnosť a empirická verifikovateľnosť (porov. Ricoeur, P, 1997, s. 72 – 73; 83; 89 – 90). Takýmito Dilongovými archetypmi sú v našom vnímaní bytosti a dojmy z vlastného únikového sveta, prototypy detstva, čarovnej nevinnosti a nehy, modifikované videním chlapca, do ktorého sa Dilong programovo autoštylizuje od zbierky Hviezdy a smútok /1934/. V jej prvej básni so sémanticky zaťaženým názvom Dráma na počiatku tvoria motivickú niť pojmy: divy, zázraky, čudné veci, záhada, opojenie, duša večne snivá, dobrodružný život, opitá cesta, nebo, tulipán, plynutie, tôňa, smútok, zjednocované motívom nepokoja, nespokojnosti, túžby, demonštrované veršom *„nič nechcem mať už s ľuďmi“*. Jeho krajina víl, plavovlasých dievčat, kvetov rôznych mien a vôní, vtáčat, pestrých prchavých farieb odráža básnikovu túžbu po kontakte a komunikácii so svetom, ale zároveň strach a zranenie z tejto komunikácie. Sám priznáva v Cestách vyhnanca: „Moja povaha miluje pološero, kúty, nerušenú samotu; moja duša chce uzavretosť, dnes už dotyk zrakov ľudských, ktoré sú všetečné a nešetrné, ju tiesni, neúnosný je pre ňu, je boľavá.“ (s. 112)V podstate možno hovoriť uňho o pseudokomunikácii, vyjadrovanej síce dialogickou formou, ale takmer bez ľudských adresátov. Dilongovu modlitbu môžeme v tomto kontexte vnímať ako básnikovu snahu o prekonanie tejto priepasti, Boha ako na jednej strane ideálnu, vlastnou imagináciou kreovanú bytosť, na strane druhej otca života, sveta, ktorému Dilong nerozumie, zápasí s ním ako biblický Jakub o požehnanie, nový život. Až v exilovej tvorbe dochádza k prechodu od vlastných bojov, spájaných so sebahľadaním, k otvorenosti sa pre ľudí a ich realitu. V týchto polohách vymieňa autor formu konfesie za kazateľské gesto. Hľadanie vyjadrované dynamickým nábojom a hyperbolizovanými motívmi dávajú Dilongovej poézii punc svojráznej autentickosti a príťažlivosti.

Touto dynamikou je poznačená i básnikova modlitba. Autor využíva viaceré žánrové formy básnickej modlitby s pestrým registrom autoštylizačných polôh.

V metafore siedmich variácií si všímame subžánrovú paletu básnikovej modlitby, premeny jeho poetologických polôh i autoštylizácií a ľudského dozrievania. Rozsah a dynamika básnikovej tvorby si žiadajú pripojiť poznámku, že sa tak deje bez nároku na úplnosť.

Strelná modlitba

Modlitba - krátky povzdych, ktorého cieľom je sprítomňovanie si Boha vo vedomí počas dňa, nie je iba znakom začiatočníka, ktorý nedokáže dlho koncentrovať pozornosť, ale i prejavom živej viery, ktorá ustavične prepája profánum a sacrum. U Dilonga sa objavuje ako básnický fragment strelná modlitba od jeho prvých zbierok a nachádzame ju v dvoch základných variáciách.

a/ ilustratívny rozmer – charakteristický pre básnikove prvé tri zbierky – Budúci ľudia,

Dýchajte, lazy a Slávne na holiach, ktorým literárna veda pripisuje ruralistický charakter. Modlitbové povzdychy dokumentujú život a vieru pracujúceho ľudu, viažu sa hlavne na motívy úrody a požehnania:

- *„Požehnajže, Bože, / Pane, Bože, Pane“ (Žatva, Budúci ľudia, 1932)*

- *„Bo čelaď doma veľká, / jesť chce sa, pýta chleba, / rodine hladnej, / Bože môj, / na zimu treba, treba“ (Žitko, Slávne na holiach, 1932)*

- *„Bože, Bože dobrý, / pozri dolu z neba, / keď si nám dal nožík, dajže nám aj chleba.“ (Gazda, Dýchajte, lazy, 1933)*

V porovnaní s Beniakovou modlitbou, v ktorej sa odráža i vnútorná tragika jednoduchého človeka (básne Sobota, Sonet padlého dievčaťa, Starenka zo zbierky Tiahnime ďalej oblaky), nemá tento Dilongov variant psychologickú hĺbku. Básnické opakovacie figúry a združený rým dávajú modlitbe charakter ľudového popevku.

b/ psychologický rozmer – objavuje sa v subjektívne ladených básňach od zbierky

Hviezdy a smútok. Do modlitbových povzdychov koncentruje Dilong charakteristickú tonalitu lyrického subjektu – bolesť, smútok a samotu:

- *„hora, stíš búrku svoju, stíš / a ty mňa, Bože zázrakom“ (Tanec hory, Hviezdy a smútok, 1934)*

- *„Bože, môj smútok večne trvá“ (Mŕtvej matke, Honolulu, pieseň labute, 1939)*

Modlitba-rozhovor

Rozhovor ako základný priestor komunikácie charakterizuje modalita neutrálnosti a rovnocennosti. Napriek silne subjektívne ladenej Dilongovej poézii sa básnik nezameriava na prosebný variant modlitby. Rozhovor ako jej pendant korešponduje s vývojom pokraskovskej lyriky, rovnocenné často konfliktné postavenie pred Bohom volia i o generáciu starší Dilongovi predchodcovia, napr. Smrek, Lukáč, Beniak, Novomeský. Rozhovor zároveň nie je zaťažený neprirodzenou štylizáciou, vyrastá z každodenného života a u Dilonga ako človeka ustavičnej modlitby, ako to tematizuje vo svojich memoároch i v poézii, alebo to vyplýva zo svedectva jeho priateľov, podčiarkuje sympatickú náboženskú prirodzenosť. Opäť nachádzame dve polohy tejto modlitby:

a/ terapeutický účinok – podobne ako v subjektívne ladenej strelnej modlitbe je

Dilongovi rozhovor s Bohom priestorom na vypovedanie osobných smútkov a potrieb, akýmsi psychologickým ventilom. V tejto polohe vidíme Dilongovho Boha v role priateľa, dôverníka. Domnievame sa, že modlitba básnikovi často substituovala prirodzenú potrebu dialógu s ľudským partnerom:

- *„Ja som mal, Bože, sen za mlada: / videl som Jordán, púšť a stáda / a po zármutku rovnakom / padal som v náruč oblakom.“ (Vädnutie, Hviezdy a smútok, 1934)*

- *„Bože tá hrozná vlasť je nemo strážená / ten domov tá zem bola raz zem lásky / ja bezútešne hľadám svoje meno v raji/ tak smutne ako vyhnanec jak upír“ (Plač, 1944)*

V básnikových rozhovoroch sa odkrýva prostredníctvom obraznosti skrytý podtón výpovede. Biblická metafora v konfrontácii s tvrdou alebo neskutočnou realitou (sen/ Jordán, stáda – zármutok; raj, zem lásky – vyhnanec, upír) vyvoláva zdanie nedosiahnuteľného Bohom stráženého sna.

b/ výčitka – skrytá tenzia v niektorých básňach prerastá do básnikovho otvoreného výkriku. Ten môžeme vnímať nielen ako Dilongovu záľubu v hyperbolách, teda účelovo zosilnený výraz, ale i ako svedectvo básnikových tantalovských múk, tematizovaných aj v memoárovej tvorbe, akúsi konfliktnú prorockú modlitbu, Jeremiášov plač či Jóbovu vzburu. Krajnú polohu vzbury nachádzame napr. i v beletrizovanej Dilongovej modlitbe: „Teraz prepustíš, Pane, mučeníka tejto mladosti, ktorý sa vzbúril proti životu; lebo oči moje nevideli žiadne svetlo, ktoré malo vzísť na nebi mojich mladých rokov; teraz vyvŕš na mne, Pane, svoj hnev, aby ma nenašiel nik ináč ako v biede a ponížení, lebo som prestal veriť v útechu ľudskú; poznač ma ešte znamienkom kliatby Tvojej, aby čelo moje zachmúrené nikdy nešlo v ústrety slnku nebeskému.“ (Mladosť z očistca, 2001, s. 94 – 95). Výčitka má formu básnických otázok alebo priamej obžaloby, pričom sa lyrický subjekt často štylizuje do roly väzňa.

- *„Dnes Dismas z kríža dolu nestúpil, / lež Kristus zadržal ho, / Bože môj, ktorý si ma vykúpil, / čo bude so mnou? Hallo? // Len kúsok vzduchu v túto celu, / len kúsok vzduchu, čo mi oblok ulomí, / len trochu vánku môjmu čelu, / Ježišu Kriste, väzniteľu, / otvor ten oblok, smutno mi!“ (Za múrom kláštora, Hononulu, pieseň labute, 1939)*

Skladba Básnikovi zo zbierky Mladý svadobník má sociálny rozmer, básnik vystupuje na obhajobu utláčaných. V týchto polohách je blízky Novomeského persiflážnym silne sociálne cítiacim modlitbám (Modlitba na ulici /Nedeľa/, Tma pred putikou /Romboid/, Mottá k istému životu /Otvorené okná/). Dokonca v básni využíva aj Novomeského obľúbený schodíkovitý verš. Priame inšpirácie ľavicovým básnikom nájdeme aj v iných Dilongových básňach.

- *Podobný rozdielu bielych a smutných detí/ plačem/ ja nikdy necítim tvoje kroky a dnes mladá žena/ z námestia republiky/ koľko detí nebude spať tejto noci/.../ koho si pochoval Stvoriteľu slnka/ z námestia republiky/ koho si pochoval Stvoriteľu Slnka/ pri žene“ (Básnikovi – II., Mladý svadobník, 1936)*

Kajúcna modlitba

Básnik Dilong prekvapuje dvoma krajnými polohami modlitby. Novomeskovskú vzburu zamieňa za úprimné vyznania kajúcneho hriešnika. Svojou tonalitou jeho kajúcne modlitby strhávajú rovnakou silou ako Vyznania sv. Augustína, sú svedectvom básnikovho dozrievania v svätojánovskej tmavej noci.

a/ *ambivalencia* - v polohách vzbury i pokory nachádzame lyrický subjekt v básni Kajúcnik zo zbierky Nevolaj, Nevolaj. V prvých dvoch strofách básne sa stupňuje tón výčitky, hoci druhá strofa je paradoxne rámcovaná veršami so silne kladnými sémantickými konotáciami:

- *„I dosť je všetkého, / popola veľkého, / horkosti chleba. / Vieš, Bože, on to bol / a jeho krytý stôl / videl si z neba. // Bral si mu tmu z brvy, / bil si ho do krvi, / ach, dosť sa trápil. / Bože môj, to vieš ty, / dal si mu bolesti, / aby sa napil.“ (Kajúcnik, Nevolaj, nevolaj, 1941)*

Dilong uplatňuje podobný výstavbový princíp ako báseň Tmavá noc od sv. Jána z Kríža. Hoci prvé štyri strofy španielskeho barokového mystika opisujú útek z domu v atmosfére noci a neistoty, prekvapujú nás signály svetla, vytvárajúce básnické oxymorá: „istá v tme“, „v tme, v skrytosti, čo chránia“, „v tej noci blaženosti“ a refrénové echá „ó, šťastie v tvojej moci“, ktoré sa stanú zrozumiteľné až v druhej časti básne, ktorá je oslavou hodnôt, ktoré duša v strádaní získala. Keďže básnik píše verše ako spomienku na vyhratý vnútorný boj, svetlo preniká už do prvej, sémanticky temnej časti. Podobne ako u sv. Jána, aj u Dilonga sa sémantika básne v tretej strofe (u sv. Jána v 5. strofe) láme, nadobúda tón poďakovania, prijatia údelu:

- *„Pane môj najvyšší, / i za stesk najtichší / dávam ti vďaky, / ostatok života / nesiem jak sirota / pred tvoje zraky. // Ak som chcel byť iný, / za slabých, za viny / modli sa, každý, / kto je ten, kto to je, / nech nikto nepovie, / nepovie navždy. // Pre teba dozrievam / a ešte dospievam / poslednú pieseň / a, Pane, nehlasne / keď zrak mi pohasne, / pohasni tieseň.“ (Kajúcnik, Nevolaj, nevolaj, 1941)*

b/ *rimbaudovská obraznosť* - hlboké gesto pokory, charakteristické pre sv. Františka, silne inšpirovalo aj tohto františkánskeho mnícha, ktorý preň hľadá nový výraz, nachádzajúc ho v obraznosti prekliatych básnikov. Jeho štylizáciu do márnotratného syna s tuláckou palicou a očareným výrazom blúdiaceho pod hviezdnatým nebom s prechodným domovom v dedinských viechach môžeme vnímať ako básnické dotváranie na villonovsko-rimbaudovský spôsob (Porov. báseň Ostrov mŕtvych zo zbierky Hviezdy a smútok). Záľubu v prekliatych básnikoch deklaruje Dilong i v memoárovej tvorbe alebo cez motívové výpožičky z týchto autorov. V básni Ľútosť zo zbierky Hviezdy a smútok vymieňa Dilong jednoduchú obraznosť a explicitnosť výpovede, ktoré napr. nachádzame v básňach Zlý potomok a Návrat z rovnomennej zbierky, františkánskej nadľahčenosti dáva poetistický rozmer a rimbaudovskú obraznosť:

- *„Modlím sa k Bohu hlasne, / jak eremita v horách: / nauč ma písať básne / v najkrajších metaforách. // Nechám už, Pane, krásky, / dosť bolo bludov, lások, / vpleť svoje samohlásky / do mojich spoluhlások. // Bol zo mňa spustlý chasník, / znám brloh, viechu, šopy, / veď vieš, že ja som básnik, / mňa nikto nepochopí. //...// Potom som nezadriemal / a nevyschla mi čaša, / len Ty si vína nemal / pre čardáš, pre primáša. // A keď som ráno čakal / s hlavou na dievčom pliecku, / môj anjel zo sna plakal / v úbohom Tvojom decku. //...// Bol žobrák, čo bol pánom, / bez korunky som ostal / a Ty si, Pane, ránom / môj smútok zorám rozdal. // Zbohom buď rozpustilosť, / už nevrátim sa besne, / Ty vylej na mňa milosť, / nauč ma krajšie piesne. // Chcem spievať spevy jasné, hrať Dávidovou strunou, / povedz mi, čo je krásne / pod slnkom a pod lunou.“ (Ľútosť, Hviezdy a smútok, 1934)*

Modlitba k Panne Márii

Dilongova poézia je od počiatku príznačná pozitívnym vzťahom k svetu ženy. Tá mu je symbolom hľadanej nehy, krásy, materstva a domova. Na vertikálnej osi mu tento vzťah reprezentuje Panna Mária. Jeho modlitby k Božej Matke charakterizuje stíšený výraz, básnikovi blízka prírodná obraznosť (báseň Orodovnica zo zbierky Helena nosí ľaliu), ale i básnický experiment so starou mariánskou litanickou formou. Hoci má modlitba litánií ako oslava Boha a jeho svätých starokresťanský pôvod, paralelizmus, menný charakter, statickosť, osamostatňovanie básnického výrazu vo verši či prvky vetnej fonológie umožňujú ich využitie v surrealistickej básni. U Dilonga nachádzame revitalizáciu litánií v básňach Márii kajúcej zo zbierky Mladý svadobník a Panne Márii v Lourdes zo zbierky Mesto s ružou, pričom mariánske invokácie nájdeme i v básňach Orodovnica (Helena nosí ľaliu) a Kláštorné zátišie IV (Mladý svadobník). V spomenutých dedikačných básňach básnik aktualizuje modlitbu prostredníctvom imaginatívnych invokácií, ako aj budovaním niekoľkých tematických centier, ktoré dávajú básňam niekoľkorozmerný alebo otvorený význam.

V básni Panne Márii v Lourdes sa lyrický subjekt štylizuje do mariánskeho pútnika. V básni je zreteľný sociálny rozmer, aktualizovaný rokom 1939, udalosťami a menami vojny, ktorý sa strieda s výrazne subjektívnymi spomienkami na matku, otca a básnikovu mŕtvu sestru. Asociatívna báseň pracujúca s technikou filmových prestrihov prenáša svoju tvorivú metódu i do invokácií: *„Panno na ústach s héliovou fotografiou“*, *„ó perlo vynájdená v horách filmových“*, ktoré opäť variuje bukolickými, biblickými a exotickými obrazmi: *„panno ty večná zeleň v horstve achátovom“; „Notre Dame de Lourdes priez pour nous/ Seigneur nous espérons en vous/ Seigneur faites que je voie“*. Básnik nekoncepčne strieda pasáže nádeje a beznádeje: *„povznes nás k mieru tŕňom korunovaným Panno vojny“; „na očiach tvojich nádej svieti rybárom“; „na tvári tvojej nová Seina vtákmi bozkaná“; „nás Panna kolo šije neobjímeš zrakom/ nám hviezdou vyhneš na nebi a na vode“*, akoby tieňoval rozporuplné záchvevy ľudského vnútra. Záver básne metódou synekdochy graduje jednou z najkrajších hlboko ľudských básnikových modlitieb za mier:

- *„bolestná Matko stráž ten kalich Syna/ ty silnou perou chrániš plody stromu / ó Panno už tvoj milý vtiahne v pevnosť domu / daj lásky očiam za mrežou / Mária veža z kostí svätých / na púte vylej milosť a na vojská z hrobu Krista/ oroduj za nás Slovákov / posväcuj kroky Italky v Sainte Radegonde/ podávaj hrnok vody Francúzovi na Juhu/ keď večer z megafonu volá Ave Ave“ (Panne Márii v Lourdes, Mesto s ružou, 1939)*

Modlitba k básnikovým svätým

Okrem zbierok príležitostných básní (Roky pod slnkom, Zdravica sv. Cyrilovi a Metodovi) a využívania motívov z františkánskej spirituality básnik takmer nepestuje modlitbu k svätým. Vytvára si však vlastné nebo, v ktorom vedie rozhovor s mŕtvymi drahými, ktorí sa preňho stávajú orodovníkmi u Boha. Podobné kreácie svätých nájdeme napr. i v tvorbe Valentína Beniaka (báseň Kačenka /Tiahnime ďalej oblaky/, skladba Žofia, Popolec) alebo Janka Silana (zbierka Slávme to spoločne). Pre Dilonga sú takýmito osobnými svätými jeho zosnulá matka a malá sestrička. Sú súčasťou jeho imaginárneho sveta, v ktorom uniká pred realitou, zároveň sa však cez tieto rozhovory s realitou vysporadúva. Autor využíva typologizáciu a idealizáciu postáv. Tie však zostávajú príťažlivé svedectvom básnikovej lásky a nehy, ktorú im pripisuje. Krehkosť výpovede Dilong často sprítomňuje v básnickej obraznosti motívmi kvetov.

V surrealistickej básni Panne Márii v Lourdes nachádzame litanické invokácie matky:

- *„mať moja pena ako drevo z Cedronu / mať moja krásavica za mlada“ (Panne Márii v Lourdes, Mesto s ružou, 1939)*

K matke sa predovšetkým vzťahuje prosbami o lásku a domov, ktorý sa básnikovi s jej smrťou stratil:

- *„S modlitbou dlho blúdim v poli, / kde spíš a niet ťa, / ako ma srdce bolí, / jak malé dieťa / a čakám blaženosť / a cesty mi len tvoje kroky zdobia, / príď, navštív ma zo záhrobia, / príď, milý hosť.“ (Mŕtvej matke, Honolu, pieseň labute, 1939)*

- *„Ráno mi ktosi podal svieži kvet; / ty kvete, budeš hojiť cely mojej rany, / ty kvete belasý a láskou ukonaný, / vo váze budeš ticho umierať. // Ach, mnoho, mnoho krásnych snov je tu / a nesú ľaliový peľ. // Hneď na to došiel lístok z výletu, / ktorý tak preúprimne znel: / Túžime, pozdrav posielame / a Vaše krásne básne v srdci máme. // A po tom liste ide čiasi ruka známa:/ raz/ dva/ tri,/ ach, ty si, mama/ a hľadíš z nebies na Tatry?“ (Kňazovi, Mladý svadobník, 1936)*

Báseň, ktorou sa prihovára zomierajúcej sestričke, využíva pojmový arzenál detského sveta, napriek smutnej atmosfére básnik uplatňuje poetistickú hravosť a vynaliezavosť (personifikačná matafora – zlatý vrkoč hviezd), ktoré tragické okamihy zjemňujú a transformujú ich nádejou:

- *„Vraciaš sa naspäť k raju, / sestrička moja polročná, / hviezdy sa cestou hrajú / a každá zlatý vrkoč má. //...// Tam nebudeš už hajať, / tuná sa ešte vybúvaj, / s nebom ma budeš spájať, / ja túžim poznať Boží raj. // Obleč si šat*

svoj nový, / uvidíš novú nivu,viem, / spomeň ma Ježiškovi, / spomeň, i ja ho milujem.“ (Zomierajúca sestrička, Hviezdy a smútok, 1934)

V neskorej exilovej tvorbe z r. 1973 nájdeme v zbierke Pokora vína básnickú skladbu

Jednej duši v nebi. Autor využíva žáner lyrickej prózy, skladba má skôr podobu sentencií, v ktorých sa prelína dialogickosť s reflexívnosťou. Básnik aj tu prekvapuje metaforickými kreáciami. Báseň je oslavou anonymného orodovníka, ako i túžbou po šťastnej smrti. Charakterizuje ju pokora, ktorú básnik exponoval i do názvu zbierky:

- „Veľkou ochranou si mi, duša v nebi. Vieš, že mám slabú siheľ, stojačky bedlíš pri mne. // Keď treba bežať, bežíš ty; keď treba vstať, povieš: len tu pri mne. I pod chladnými haluzami. // Ty, princezná, kráčajúca za žobráčikom, nesieš v ruke pochodeň, svietiš pútnikovi. // Všetky poudierané miesta na ňom oveješ, aby voňala bolesť, tu na tomto poli. // Opieram sa o palisandrovú palicu. V cestovnej horúčke odmeňuješ ju úsmevom, po mojom boku. // Už bude iba rosa na tráve. Celé nebo ti povie, že sa zotavím, že mi treba mäkký chodník. // A na krvácajúce nohy ty mi pošleš snežných anjelov. Povieš: tadeto, nie inakade.“ (Jednej duši v nebi, Pokora vína, 8, 1973)

- „Boh je najvznešenejší. V tej kráse si neomylná, keď mu prinesieš moje málo. // A smutný som, že nezomriem sväto. Ty buď na mojom chotári, nepusť do žne vietor jesene. Daj zlatú vázu na zem, nie šafeľ. //...// Nedaj mi zomrieť nesväto, s málom. Nad mojím pohárom vína sa ponadkláňaj pred Bohom.“ (Jednej duši v nebi, Pokora vína, 10, 1973)

Modlitba za vlasť

Dilong nie je primárne národným básnikom, sám si ani toto miesto neosobuje. V zbierkach z 30-tych a 40-tych rokov je uňho takmer dominantná silne subjektívne ladená poézia. Napriek tomu v r. 1933 a 1939 publikuje zbierky príležitostnej poézie Roky pod slnkom a Gardisti na stráž! s národnou tematikou. Svojou poetikou a výpovednou silou predstavujú modlitby týchto zbierok hodnotový regres. Prevláda v nich deklamatívnosť, pátos, deskriptívnosť a prvoplánovosť. Dilongove modlitby sú účelové a schematické, bez sebavýpovedného gesta. Básne majú tonalitu starozákonných kliatieb, ktoré privolávajú požehnanie na vlastný národ a porážku nepriateľom (Modlitba za vlasť, Zástava HG, Nové Slovensko /Gardisti, na stráž!/, Vlasť volá /Vlasť volá/).

- „Zástava zlatá na šíky nech zaveje, / armádam pod ňou, hudba, hraj, / svieťte nám, sladké budúcnosti, nádeje, / Bože nám pomáhaj,/ pod našou zástavou!“ (Zástava HG, Gardisti, na stráž!, 1939)

Skutočným národným básnikom sa stáva Dilong až v neskoršej tvorbe (Oslava rodu z r. 1943 a Moja krv z r. 1945), hlavne však v emigrácii. Akoby bolesť bola matkou jeho tvorivého génia a až s jej skúsenosťou dokáže tvoriť autentickú poéziu. Vlasť už nie je básnikovi abstraktným pojmom, konkretizuje ju obrazmi ľudu, slovenskej prírody, vlastnými spomienkami a víziami. V básni Modlitba za Slovensko (Diaľky bez domova) oživuje Dilong široký žalmický nerýmovaný verš usporiadaný v dvojveršových celkoch, ktorý korešponduje s elegickou tonalitou básne. V modlitbe dominuje motív slzy. Zjemnenie výpovede nájdeme aj v básnických modlitbách List domov (Balady) a Večerná modlitba (Brehy slobody).

- „Teba som, Pane, prosil, opatruj mi Slovensko, / vládlo už u nás ticho hrobové. //A z chladných ulíc zomieral vzduch, čo sme dýchali, / Bože môj, vezmi si nás blízko ku plášťu. //...// Preto sa modlím, hľadajúc Ťa, Pane, v krajinách, / tak ako nosíš domov môj v náručí. // Ó, Pane, mlčíš v mojich bratoch trpiacich, / bije Ťa svet po tvári. //...// Poznáš, že dlane moje dočahuje kométa, / čo šľahá Slovensko. //...//Ako Ťa vzývať potom máme bez plaču, ó, Pane, / my nevieme sa modliť inak! // Ako Ti povieme, že Slovensko je bolestné, / ak očú vlhkých nenájdeš! //...// Vráť Hospodin – Boh jasný, lúče svojmu slnku / a našej láske lásku. //...// Lebo i ja i moji bratia iné lásky máme, / milenka – bolesť v prístavoch nás čaká. //...“ (Modlitba za Slovensko, Diaľky bez domova, 1950)

Rozjímavá modlitba

V exilovej tvorbe začína od r. 1955 Dilong publikovať zbierky, v ktorých postupne uvoľňuje básnickú štruktúru. Sám ich žánrovo nazýva úvahy, lyrické prózy, básne v próze, aforizmy a epigramy, lyrizované antiverše či lyrické meditácie. Na úkor zobrazovania posilňuje meditatívnu zložku básní, ich autor sa stavia do roly skúseného kazateľa, sprievodcu na ceste.

Zbierka Sväté rozjímania (1984) vyšla ako predfinálne dielo rok pred básnikovou smrťou. Dilong v nej modifikuje subžáner rozjímavej modlitby, ktorú Guardini pokladá za prechod medzi slovnou modlitbou a mlčaním, ktoré je vrcholom kresťanskej kontemplácie. Z klasického rozjímania, ktoré začína čítaním úryvku zo Svätého Písma, pokračuje imaginárnym sprítomnením si biblickej udalosti, racionálnou analýzou, aktualizáciou podobenstva a záverečnou modlitbou, si osvojuje predovšetkým druhú a štvrtú časť. Rámcové časti rozjímania úplne absentujú. Prvú Dilong pochopiteľne vypúšťa pre jej reprodukčný obsah, očakávaná záverečná modlitba ústi v tichu, ktoré básnik predtým obľubujúci hyperbolu už neprekračuje, necháva ho naplno zaznieť. Potrebu ticha tematizuje vo viacerých rozjímaniach, napr. v 3: *„Pred stvorením sveta Boh sa ani neozval. Nevieme nič o tom. / Treba potichu prísť na rozhovor s nebom. / Človek svoj vesmír unesie aj bez slova. / Naše mlčanie nemá tieňov.“* V zbierke dominuje predovšetkým motív domova. Básnik ho zvnútorňuje, vníma ho ako vzťah človeka k blížnemu, miesto v Božom srdci, schopnosť súcitu, odpustenia, citlivého vnímania. Tak nadobúda jeho zbierka ľudsky univerzálny význam, založený na hľadaní podstát. Dilong využíva svoju najsilnejšiu zložku, ktorou je obraznosť. Svoje prvé rozjímanie začína gnómou: *„Kde milujeme, tam sme doma.“* Básnickou imagináciou následne oživuje fragmenty príbehov a posolstiev biblického sveta (Kristus, Mária Magdaléna, farizej), kresťanských svätcov (sv. Martin, sv. Alžbeta, milosrdní biskupi), aktuálnych svedectiev, prechádza k výzvam. Hoci pracuje s asociatívnou metódou, ktorá vytvára textovú koláž, rozjímanie spája ústredný motív domova, do ktorého skladba opäť oblúkovito ústi: *„Kristus ani na kríži nepovedal, že je u cudzích ľudí. / Veď im ruže rastú pred domom. Nech si ich dávajú. / Ruže sú zo zeme. Ruky sú z neba.“* Dilongove rozjímania nevynikajú myšlienkovými analýzami, nejde o teologické úvahy, skôr o sprítomňovanie, a aktualizovanie jednoduchých biblických právd, ktoré básnickou rečou robí autor nanovo príťažlivými.

LITERATÚRA:
Casper, B.: *Událost modlitby*. Praha: Vyšehrad, 2000.
Dilong, R.: *Cesty vyhnanca*. Bratislava: Lúč
DILONG, R.: *Mladosť z očistca*. Bratislava: Petrus, 2001.
Guardini, R.: *Úvod do modlitby*. Trnava: Dobrá kniha, 1954.
Katechizmus katolíckej Cirkvi. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1998.
Pašteka, J.: *Pravda a legenda o R. Dilongovi*. In: Hviezdy a smútok. Bratislava: Petrus, 2002, s. 7 – 37.
Ricoeur, P.: *Teória interpretácie: diskurz a prebytok významu*. Bratislava: Archa, 1997.
Rydlo, J.: *Básnik stratenej slovenskej slobody*. In: Literika, roč. II, 1/ 2, 1997, s. 169 – 177.
Winczer, P.: *Litanická „forma“ a Halasove Staré ženy*. In: Súvislosti v čase a priestore. Bratislava: Veda, 2000, s. 226 – 237.

Slovenská pamätná tabuľa svätému Metodovi v Nemeckom Ellwangene

Ťažko by sme našli v celom Nemecku mesto, ako je švábsky Ellwangen, v krajine Baden–Würtenberg, ktorého obyvatelia sú už celých 40 rokov zvyknutý, že v starobylých, útulných a romanticky malebných uličkách sa každý rok, počas tretieho víkendu v mesiaci september, ozýva slovenská reč, slovenský spev a vidieť ľudí rôznych vekových kategórií v krásnych slovenských krojoch.

Už viac ako 40. rokov majú tradíciu púte Slovákov žijúcich v Nemecku, ale aj v susednom Rakúsku a Švajčiarsku v meste Ellwangen, v ktorom bol za múrmi stredovekého kláštora väznený svätý Metod. Je potrebné vyzdvihnúť skutočnosť, že týchto pútí sa spolu so Slovákmi zúčastňujú aj Nemci, ktorí boli v povojnových rokoch zo Slovenska násilne vysídlený do Nemecka.

Práve v deň tradičnej slovenskej púte, 24. septembra 2005, bola slávnostne odhalená pamätná tabula sv. Metodovi, prvému arcibiskupovi Slovákov, spolutvorcovi slovanského písma, spoluzakladateľovi slovenskej liturgie a písomníctva.

Celý projekt bol iniciovaný a koordinovaný krajanským spolkom, Slovensko – nemeckou úniou, na čele s predsedom Dušanom Klimom, Generálnym konzulátom Slovenskej republiky v Mníchove a Generálnym sekretariátom pre zahraničných Slovákov pri Úrade vlády SR, ktorý poskytol aj finančné prostriedky, čím významne prispel k navýšeniu zbierky Slovákov žijúcich v Nemecku.

Na tomto ojedinelom spoločensko–kultúrnom a ekumenickom podujatí, usporiadanom pod záštitou predsedu Národnej rady SR Pavlom Hrušovským, sa za Slovenskú republiku zúčastnila delegácia vedená splnomocnenkyňou vlády SR pre zahraničných Slovákov Vilmou Prívarovou. Prítomný bol aj otec arcibiskup Ján Sokol, generálny konzul Slovenskej republiky v Mníchove Peter Mišík, starosta mesta Ellwangen Karl Hilsenbek, predseda Slovensko – nemeckej únie Dušan Klimo a predstavitelia slovenských katolíckych misií v Nemecku na čele s Rudolfom Maslákom, ako aj vedúci katolíckej misie v Paríži Imrich Tóth. Veľkej pozornosti oficiálnych hostí a účastníkov vôbec sa tešil aj autor tabule, akademický sochár Marián Polonský z Bratislavy.

Odhaleniu tabule predchádzala svätá omša v miestnej bazilike, ktorú celebroval otec arcibiskup Ján Sokol. Vo svojom príhovore okrem iného vyzdvihol skutočnosť, že slávnostný akt sa koná v deň tradičného stretnutia slovenských pútnikov z Nemecka, z okolitých štátov, ale aj zo Slovenska. Po omši sa početný sprievod účastníkov presunul k historickej budove kláštora, kde bola tabula inštalovaná, slávnostne odhalená a vysvätená.

Veľký význam celého podujatia z hľadiska historického prínosu pôsobenia sv. Metoda a jeho odkazu, ako arcibiskupa Panónie a Veľkej Moravy a spolutvorcu nielen slovenskej, ale aj európskej kresťanskej identity, zvýraznili pri odhaľovaní tabule vo svojich vystúpeniach otec arcibiskup Ján Sokol, splnomocnenkyňa vlády SR Vilma Prívarová a starosta mesta Ellwangen Karl Hilsenbek. Národné hymny oboch štátov na záver zvýraznili vysokú prestíž slávnostného podujatia, ktoré potvrdzuje spoločný osud, dejinnú spolupatričnosť a spoločné hodnoty európskych národov v podunajskom priestore.

AUGUST JOZEF LANG

Impulz

V tomto roku začal vychádzať štvrťročník „Impulz“ (Revue pre modernú katolícku kultúru). Dnes má čitateľ v rukách už dve čísla Impulzu. Nie je priskoro na hodnotenie tohto periodika? Asi nie, pretože Impulz sa prezentoval ako periodikum s jasnou štruktúrou. Redakčná rada, kolektív autorov vyzerajú byť dobre zohranou, názorovo vyhranenou partiou. Dá sa predpokladať, že Impulz nájde aj dosť širokú čitateľskú obec, spoločenstvo s rovnakou „krvnou skupinou“.

Za širokou paletou príspevkov uverejnených v prvých číslach sa zreteľne črtá kľúčové slovo nového periodika. Je to slovo „my“. Presnejšie rozdiel medzi slovami „my – vy“. Tento rozdiel sa dá vyjadriť aj dvojicou privlastňovacích zámien „naše – vaše“. Dobre, to znamená jasne napísaný editorial akcentoval diferenciačnú schému „my – vy“ do krajnosti. Slovník editorialu je svojrázny. Jeho zmysel určujú slová „zápas“, „útok“, „vojna“, „brániť“, poraziť“. Teda nielen príkry rozdiel medzi nami a vami, ale aj frontová línia. Línia, ktorá nielen rozdeľuje, ale aj spája. Nepriateľstvo ako forma vzájomnosti. Kryštálovo jasný postoj, postoj zrejme opačný ako gesto „aggiornamenta“.

Diferenciačná schéma „my – vy“, resp. „naše – vaše“ tvorí hodnotový rámec Impulzu. Je to tichá, všeobecne akceptovaná dohoda redakčnej rady, autorov a čitateľskej obce, dohoda, že príspevky budú písané a čítané v kontexte rozdielu „my – vy“. Hoci je diferenciácia jasná, až do čiernobieleho konfliktu vyhranená, ostáva na nej dačo dôležité, nejasné, hmlisté, iba tušené. Schéma je prijatá s akousi samozrejmosťou, s presvedčením, že každému je jasné, kade hranica „my – vy“ prebieha. Toto tiché predporozumenie však priam provokuje pýtať sa. Vyniesť tiché predporozumenie do jasnosti slova, artikulovať, verbalizovať ho.

„Impulz“ sa tak stáva pre čitateľa impulzom klásť otázky. Pýtať sa na vlastné mená skryté za zámenami. Kto je to, ako sa volá skupina ľudí označovaná zámenom „my“? Kto, aká skupina ľudí stojí na druhej strane frontovej línie? Aké vlastné meno sa skrýva za zámenom „vy“? Aký boj sa to vlastne odohráva na stránkach Impulzu? Kto sa tu črtá ako porazený, kto je anticipovaný ako víťaz? Nepokúša sa tu niekto v odvážnom geste robiť to, čo by robiť nemal? Nie je to opäť pokus predčasne a nekompetentne oddeľovať pšenicu od kúkoľa? Oddeliť ich tak, aby si sám sudca už dnes zabezpečil miesto v stodole plnej pšenice?

Ak má čitateľ rozumieť Impulzu, tak sa musí vydať na „hermeneutický exkurz“ do jeho tichých predporozumení. Na tejto zaujímavej, no neľahkej ceste by čitateľovi mala pomôcť redakčná rada i autori príspevkov Impulzu. „Impulz“ by aj pre nich mal byť impulzom uskutočniť hermeneutickú vychádzku do vlastných tichých predpokladov, výzvou vyniesť ich z hmly predporozumenia do jasnosti slov a pojmov. Postupne vyjasňovať význam kľúčového slova „my“, ako aj povahu rozdielu a konfliktu z tohto slova prameniacich. Bola by to záslužná cesta. „Revue pre modernú katolícku kultúru“ na nej narazí na početné apórie, ktoré bude musieť objasňovať v intelektuálnom prostredí, v ktorom sa rigidný konzervativizmus rád prezentuje ako odvážna moderna. Novému periodiku prajeme na tejto ceste odvahu a veľa impulzov.

JÁN URBÁNEK

KULTÚRA
dvojtýždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík*. – Šéfredaktor: *Teodor Križka*. – Grafik: *Alojz Tomášek*. – Hlavička: © *Stano Dusík*. – Cena jedného čísla je 20,- Sk. Polročné predplatné 220,- Sk, celoročné predplatné 440,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciame. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk

ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Svedkovia Jehovovi

Stručná charakteristika

Prečo tento názov „Svedkovia Jehovovi“? Preto, lebo chcú byť „svedkami“ Pravdy (s veľkým P), počúvnuc tak príkaz Ježiša Krista: „*Budete mojimi svedkami*“. Ale prečo „Jehova“? Preto, lebo je to vlastné meno Boha, to, ktoré si dal on sám: YHWH. Tiež preto, lebo Biblia predpisuje, aby sme si ctili meno Božie. Je tu však jeden problém: ako vysloviť tieto štyri spoluhlásky? Dnes padLa voľba na Jahvé alebo Iahvé. Sekta, ktorá nás zaujíma, sa rozhodla pre Jehova (čo je barbarské slovo) s odôvodnením, že ide o „tradičnú“ výslovnosť; ale aj preto, aby podčiarkla svoju odlišnosť od ostatných kresťanských cirkví, lebo sa pokladá za inú než sú katolíci (ktorými zvlášť pohŕda), pravoslávni či protestanti veľkých konfesií; jej adepti dokonca tvrdia, že sú „jedinými pravými kresťanmi na zemi“; tí ostatní predstavujú „veľký Babylon“, „satanské prejavy“.

A tým pádom Jehova nie je náš Boh-Trojica. Ide o ariánskeho Boha (na začiatku aj bol explicitný odkaz na arianizmus). Večným a pravým Bohom je jedine Otec. Ježiš, pokiaľ ide oňho, bol stvorený v danom časovom momente; Duch Svätý nie jej osoba, ale len „duch svätý“, akýsi druh energie, ktorú Boh udeľuje veriacim.

Pomenovanie „Svedkovia Jehovovi“ sa datuje len od roku 1931. Základná inšpirácia tejto sekty siaha ďalej, po hnutie adventistov, ktoré prekvitalo v Spojených štátoch okolo roku 1830. Niektorí, dezorientovaní veľkými ekonomickými a s spoločenskými zmenami, vkladali svoju nádej do návratu Ježiša Krista na zem, aby ustanovil tisícročné kráľovstvo šťastia. Tomuto Kristovmu návratu malo predchádzať zničenie ohňom tohto hriešneho sveta. Dokonca aj dátum tejto udalosti bol predpovedaný, a to na základe výpočtov, založených na pasážach v Danielovi a v Apokalypse. Bol určený na r. 1843; a keďže nič z toto, čo sa predpovedalo, sa nestalo, výpočty sa zopakovali a za rok fatálnej udalosti sa stanovil rok 1844; potom, ignorujúc realitu faktov a s tvrdohlavosťou, ktorú logika nedokáže pochopiť, roky 1875, 1914 a nakoniec rok 1974. Niektorí zanietenci dokonca predali svoje domy a svoje majetky ... a zobudiac sa na druhý deň ráno, museli konštatovať, že svet beží ako predtým!!! Avšak iní, cítiac sa zneužití, také chimérické hnutie opustili; odhaduje a že tak urobila až štvrtina alebo tretina adeptov podľa obdobia. Avšak hnutie má ešte dosť stúpencov na to, aby pokračovalo vo svojej existencii. Aj dnešní Svedkovia žijú stále v očakávaní „blízkeho príchodu Božieho kráľovstva“. Ako je to možné?

Táto sekta je totiž veľmi štruktúrovaná a na svojich adeptov má silný vplyv. Na začiatku to bola charizmatická postava Charles T. Russell (1852-1916), ktorý zhromaždil okolo seba „študentov Biblie“. Sídlo ústredia stanovil v Brooklyne, kde sa ešte nachádza. Po jeho smrti nastúpil Joseph F. Rutheford (1969-1942). Práve vďaka tomuto poslednému sa z tejto organizácie stalo to, čím je stále: stroj na propagandu. Do organizácie treba priviesť čo najviac stúpencov. Pôsobí dojmom, „že je predovšetkým inštitúciou, ktorá má rásť“. (B. Blandre – *Svedkovia Jehovovi* – Storočie dejín – DDB 1987). A s cieľom udržiavať túto psychózu očakávania, uverejňuje dva dvojmesačníky: Strážna veža (anglicky : Watchtower – veža postavená na pozorovanie okolia) – 14 miliónov exemplárov preložených do 107 jazykov a Prebuďte sa – 12 miliónov exemplárov preložených do 55 jazykov (čísla sú z r. 1998). Publikuje tiež mnoho kníh, ktorých niektoré názvy sú veľavravné: Zjavenie: veľké rozuzlenie sa blíži (1988). Čas je blízko (1989).

Adepti sú povinní túto literatúru študovať a šíriť okolo seba; musia nahlasovať počet exemplárov, ktoré sa im podarilo predať; práve týmto spôsobom možno merať ich „duchovnú vieru“, „*keďže militantnosť je podstatnou črtou jehovizmu*“. (B. Blandre, cit. d., s. 33). Počas týždenných stretnutí preberajú na verejnosti texty, ktoré najskôr študovali individuálne doma.

Máme dojem, že vďaka tejto literatúre a spôsobu, akým ju študujú, predstavitelia hnutia u svojich adeptov kultivujú onú úzkosť z konca sveta a túžbu, aby boli medzi vyvolelnými s cieľom posilniť svoj vplyv na nich. Práve tento vplyv, ktorému podliehajú, ich drží v Organizácii napriek nejednému vyvrátenému proroctvu. Zo samotného Rutheforda, ktorý sa veľmi pričinil o tento stav vecí, „ *vyžarovala agresívna energia, sklon k radikálnemu a násilníckemu správaniu*“ (B. Blandre, cit. d., s. 60). Tu je príklad tohto násilia (tuná len verbálneho): v jednej zo svojich brožúr charakterizoval kňazov ako „*zaslepených sprievodcov, hadov, šialencov, pokrytcov, hroby plné vybielených kostí mŕtvych*“. (s. 60).

Zdrojom ich inšpirácie je Biblia. Lenže k štúdiu Biblie možno pristupovať s rôznymi postojmi. Postoj Svedkov Jehovových je čisto fundamentalistický. Biblia sa má brať doslovne, lebo ju diktoval Boh; svätí spisovatelia boli len jeho „tajomníkmi“ podobnými tým, ktorých zamestnáva šéf nejakého úradu. Následkom toho, treba vedieť, že svet bol stvorený v roku – 4004 za šesť dní o 24 hodinách, že Adam bol vytvarovaný zo zemského bahna. (Akákoľvek myšlienka evolúcie je zamietnutá – na túto tému vydali dokonca knihu). Je naprosto pravda, že : „*Vlk a baránok budú sa pásť ako jeden a lev a vôl bude žrať slamu*“ keďže to hovorí Izaiáš (65; 25). (To predpokladá, že vnútornosti mäsožravca a leva sa zmenia na bachor prežúvavca a jeho čeľusť s tesákmi a ostrými zubami dravca na čeľusť so stoličkami ... Kto v tejto novej kreatúre spozná hrdého leva?

Tak ako naznačuje tento posledný príklad, nerešpektujú duch textu (Izaiáš vôbec nemal na mysli premenu mäsožravca na bylinožravca). Čo chcel vlastne povedať staroveký autor? Túto otázku si treba položiť najskôr; tak postupuje zdravá exegéza, ktorú jehovistická sekta nerobí. Skôr než by svoje učenie vyťažili z biblického textu, požadujú, aby ju tento potvrdil. V Biblii tak nachádzajú nejednu čudesnú vec: napríklad, že pre svätého Pavla fajčiť je druh „neslušnosti“, že Biblia zakazuje sláviť Vianoce, pripomínať si Svätý týždeň, oslavovať narodeniny a že transfúzie by boli zakázané, keďže by to znamenalo „konzumovanie krvi“, atď. V týchto publikáciách Ústredné kolégium v Brooklyne učí svojich adeptov ako interpretovať Bibliu. Už Russell napísal : „ Nemôžete pochopiť Bibliu, ak nečítate moje knihy.“ (A on sám sa v exegéze vôbec nevyznal...).

Táto tendencia viedla nevyhnutne k tomu, aby mali svoj vlastný preklad Biblie. (Zatiaľ čo ostatné cirkvi chceli mať spoločný preklad, zvaný „ekumenický“). Tak vyšla v r. 1950 „The New World Translation of the Christian Greek Scriptures“ (všimnime si, že píšu: „preklad Nového sveta“ ...). Preklad celej Biblie vyšiel v r. 1961. Celkový náklad všetkých prekladov sa v r. 1987 vyšplhal na 48 miliónov exemplárov. Profesionáli túto prácu posudzujú veľmi prísne. Napríklad Ken Guindon hovorí, že „preklad je svojvoľne sfalšovaný s cieľom podoprieť jehovistické tézy a že vo všeobecnosti je text Biblie zmanipulovaný“.

Jedna z kníh, uverejnená v r. 1982, nesie názov: „You can live forever in Paradise on Earth.“ (Na zemi, ktorá sa stane rajom, môžete žiť večne). Na ilustráciu ich prozelytizmu: o 8 rokov neskôr bude táto kniha už preložená do 93 jazykov a počet exemplárov dosiahol 47 miliónov! Dozvieme sa z nej, že nepôjdeme do neba ... (jednoducho tak) a tým horšie pre kanonizovaných svätých, o ktorých sa predpokladá, že sú tam určite. Inak Ján Krstiteľ, Jób, Dávid tam tiež nie sú. Prečo? Preto, lebo mali to nešťastie, že žili pred príchodom Ježiša Krista na zem; ten totiž povedal: „*Nik nevystúpil do neba, iba ten, čo zostúpil z neba, Syn človeka*.“ (Jn 3, 13). Zovšeobecňuje sa tam: „Podľa slov samotného Ježiša, počas týchto 4 000 rokov ľudských dejín, nijaký človek nešiel do neba“ (kap. 14, §7).

Jedine 144 000 vyvolených pôjde do neba, keďže to píše Apokalypsa. Ján Krstiteľ, Jób, Dávid a všetci ostatní spravodliví, ktorí odolajú skúške, „budú znova vzkriesení, aby žili na tejto zemi“ so svojím pozemským telom, lebo „tvrdenie, podľa ktorého duša ostáva žiť po smrti, je klamstvo, šírené predovšetkým diablom.“ (kap. 9, § 21). Všetci títo spravodliví teda znova prežijú svoj pozemský život, ktorý bude inak plný šťastia. „Kristus panovník bude dbať na to, aby nijaký subjekt neupadol do choroby, neostarel či nezomrel. Problémy ako kriminalita, nedostatok potravy či bezdomovstvo budú vyriešené“ (kap. 13, § 18). To je hlavné posolstvo Biblie“ (kap. 13, § 2). Čo sa týka tých ,,ktorí v skúške neobstoja, budú definitívne zničení, lebo niet ani pekla. Treba tiež vedieť, že tento svet je ovládaný Satanom, ktorý je osobnou a inteligentnou, aj keď neviditeľnou skutočnosťou. Bol vyhnaný z nebies v roku 1914 (dôležitý dátum) Michalom (ktorý je vzkriesený Ježiš) a stal sa neviditeľným vládcom všetkých národov“ a „Organizácia Spojených národov „ je jeden z jeho nástrojov“ (kap. 2).

Z tohto všetkého jasne plynie, že planéta Svedkov Jehovových (v r. 1998 ich bolo 5 200 000) nemôže prilákať človeka, ktorého psychika nie je postihnutá nejakými osobnými traumami, alebo ktorý netrpí úzkosťou zo sveta, ktorý nechápe a v ktorom nenachádza svoje miesto. Je namieste dodať, že Organizácia dáva prednosť adeptom, ktorí nemajú vyššie než maturitné vzdelanie. Historici, ktorí sa tejto sekte venovali, zistili, že nejedna z jej myšlienok je zjednodušená a že adepti, ktorí ju opustili, hovoria o „detinskosti, infantilizme názorov podávaných rečníkmi (na týždenných schôdzach) s cieľom presvedčiť poslucháčstvo o ´Pravdách´ vyučovaných sektou“. (Charline Delportová, *Svedkovia Jehovovi* – Obete prehovorili, Fayard 1998, s. 258).

Napriek týmto rozpakujúcim aspektom učenia, taký Svedok Jehovov môže byť z hľadiska morálneho správania celkom statočným človekom. Inak Organizácia svojim adeptom vnucuje veľkú morálnu prísnosť a triezvy životný štýl. V súkromnom živote sú dokonca puritánmi. Organizácia dozerá na ich správanie a vytýka im odchýlky; prípadne ten, kto sa nenapraví, je vylúčený. Inak posledné kapitoly citovanej knihy sú nazvané ako tie najklasickejšie náboženské publikácie. Uveďme štyri názvy: „Nabádanie na odolávanie hriechu“ (kap. 23), „Nabádanie k modlitbe“ (kap. 24), „Nabádanie k láske k druhým“ (kap. 28), „Rady pre harmonický rodinný život“ (kap. 29). Tiež je dobré vedieť, že zamestnávatelia majú radi týchto čestných a pracovitých ľudí. Dokonca sa tvrdí, že dozorcovia v koncentračných táboroch sa dávali holiť Svedkom Jehovovým, lebo si boli aspoň istí, že títo ich nepodrežú...

Ak je nejaké poučenie, ktorú by bolo možné si vziať aj z čisto intelektuálneho obcovania s týmto jehovistickým svetom, tak je to poučenie o solídnej základnej formácii. Keďže naša spoločnosť dostatku má aj svojich chudobných a svojich vylúčených, dnešná špičková veda a nové technológie poslali mnohých do starého železa; niežeby sa títo nemohli využívať materiálne výhody a blahobyt, ktoré im prinášajú, ale preto, lebo nemajú tie intelektuálne schopnosti, ktoré ich vytvorili:

- zvedavosť zameraná na fenomény sveta a túžba pochopiť mechanizmy, ktoré ho ovládajú;
- zmysel pre hypotézu či presvedčenie, že nejaký výrok môže byť pravdivý alebo nepravdivý a že môže byť zamietnutý, ak odporuje faktom (to, čoho sú jehovisti neschopní);
- istá morálna autonómia, ktorá ochraňuje pred detským podrobením sa tým, ktorí si získali dôveru;
- schopnosť skutočnej komunikácie s druhými.

Ak máme jasnú hlavu a sme citovo vyrovnaní, nepociťujeme nijakú príťažlivosť pre strojený šarm iluzórnych riešení, ktoré sekty (jehovistická či iná) ponúkajú. Výchova ľudí k týmto vysoko humánnym hodnotám je veľkolepým dielom.

F. E. Krotky*

Z franc. rukopisu prel. Jozef Sivák

*Autor je školský brat slovenského pôvodu, žijúci v Libanone. Je tiež autorom prvej monografie o Komenskom vo Francúzsku (*Formovanie človeka*. Výchova podľa Komenského. 1592-1670, Paríž, 1996).

Stretnutie abiturientov trnavského gymnázia

Je peknou tradíciou, že absolventi gymnázií sa stretávajú, aby sa potešili, navzájom poinformovali, pospomínali na študentské roky a najmä tí starší aj na tých, ktorí ich už predišli do večnosti. Trnava nazývaná Malým Rímom a trnavské gymnázium na ulici Jána Hollého, majú za sebou dávnu a prevážne slávnu históriu. Korene gymnázia siahajú do 16. storočia. Významná osobnosť, hlásiaca sa k slovenskému pôvodu, arcibiskup Juraj Szelepcsényi a cisárovná Mária Terézia vybudovali veľa gymnázia v roku 1615 konvikt - Mariánum, v ktorom neskôr sídlil saleziánsky ústav a dnes je to sídlo arcibiskupa. V minulosti tu študovali osobnosti ako Ján Hollý, Ján Koniarek, Štefan Moyzes, Ján Palárik, Mikuláš Schn. Trnavský, Ambróz Lazík, Blahoslav Hečko, Anton Kebis a ďalší. Gymnázium prešlo viacerými reformami a pomenovaniami. Dňa 5. mája 1919 vzniklo Československé reálne štátne gymnázium Jána Hollého. Biskup Dr. Pavol Jantausch v roku 1938 založil Rímskokatolícke biskupské reálne československé gymnázium. Po vzniku samostatného štátu v roku 1939 bolo „reálne československé“ nahradené za „slovenské“ a v roku 1942 dostalo názov Rímskokatolícke biskupské gymnázium v Trnave, kde riaditeľom bol Mons. Augustín Raška. Po vojne sa premenovalo na Štátne gymnázium v Trnave, neskôr len Gymnázium v Trnave, ktorého riaditeľmi boli Mikuláš Gašparík, Jozef Hagara a Anton Štorch. V roku 1952 sme maturovali ešte ako gymnazisti, ale v roku 1953 všetky gymnázia zasiahla reforma, vytvorili sa jedenásťročné stredné školy, neskôr dvanásťročné školy a napokon opäť gymnázia. Na trnavskom gymnáziu v rokoch našich vrstovníkov pôsobili mnohí významní profesori, z ktorých by som uviedol aspoň mená: A. Uharček, J. Kaluža, F. Dérer, A. Štrekár, A. Hajmássy, F. Gažo, C. Lužák, A. Rejt, J. Heteš, J. Hagara, J. Bajan, kňazi – J. Gábriš, T. Zeman, F. Valábek, J. Strečanský, F. Minarovych, J. Vavrovič, J. Dudík a ďalší, ktorí vychovali mnohé známe osobnosti. Nemožno vynechať ani dobrosrdečného pána školníka Jarábka, ktorý lacno predával chutné žemle. Počas vojny hlásil „poplachy“ - prelety bombardovacích amerických lietadiel, čo viacerí túžobne očakávali, lebo vyučovanie sa prerušilo a išlo sa do krytu. Vzdelávací a výchovný proces nemožno oddeliť od pôsobenia saleziánov v Saleziánskom ústave a na Kopánke, ale i rádových sestier v Sirotinci. Z bývalých absolventov gymnázia spomeniem aspoň mená známych osobností: L. Burlas, V. Turčány, P. Bagin, V. Schmidt, P. Hnilica, M. S. Ďurica, A. Hlinka, Š. Vragaš, J. Rakús, A. Paulíny, A. Nádaský, Š. Šilhár, A. Kopecký, P. Kulka, J. Tarek, J. Stano, V. Jakubčík, D. Čimo, L. Macho, L. Čavojský, M. Vranovský, M. Blažek, Š. Korček a ďalší. O niečo skôr boli absolventmi básnici Miroslav Válek, J. Mihalkovič, Vojtech Mihálik, ktorý už ako žiak III. a triedy na školskej slávnosti pri vzniku Slovenského štátu 14. marca 1939 predniesol vlastnú báseň, ale neskôr sa „transformoval“. Trnavské gymnázium bolo liahňou športovcov, ktorí reprezentovali hlavne domáci Spartak, ale i republiku, a to najmä vo futbale, hádzanej, stolnom tenise a predovšetkým v atletike. Vynikajúcu úroveň mali športové celoslovenské stredoškolské Hajdócyho hry, pomenované po bývalom známom profesorovi gymnázia. V kultúrnej oblasti bol známy saleziánsky chlapčenský spevokol, „speváčikovia“ J. Strečanského, ktorý vystupoval i v SND v Bratislave za prítomnosti prezidenta SR a tiež v zahraničí. Nemožno obísť ani duchovno – náboženské aktivity do roku 1947, napríklad púte do Modranky, účasť na novembrovej novéna k trnavskej Panne Márii, pôsobenie študentov v cirkevných hudobných telesách a ďalšie. Keď v roku 1946 dal riaditeľ odstrániť z tried kríže, protestovali študenti, rodičia i profesori. Angažovali sa hlavne profesori A. Bakoš a T. Zeman, ktorých riaditeľ Gašparík okamžite z profesorského zboru vylúčil. Študenti ostentatívne nosili malé krížiky na svojich kabátoch, čo vyvolalo mnohým nepríjemnosti u riaditeľa. Paradoxom bolo, že tohto riaditeľa v roku 1949 vyhodili z kresla i bytu jeho bývalí komunistickí „priatelia“. Pre „Almanach“ Gymnázia Jána Hollého v Trnave v roku 1999 k tomu napísal: „Už v priebehu r. 1949 sa začala diferenciácia spoločnosti a z priateľov sa cez noc stávali nepriatelia.“ Dovolím si poznamenať, že tá „diferenciácia“, resp. správnejšie deformácia spoločnosti sa začala už v roku 1945, keď boli internovaní katolícki biskupi a ľudia nepohodlní novému režimu boli prenasledovaní. Často sa ešte zamlčuje objektívna pravda.

V júni 2005 sa naša trieda VIII. a, z rokov 1944 – 1952 opäť zišla, zredukovaná takmer na polovičný počet (z 30 prišlo 14). Prišiel medzi nás aj náš triedny pán profesor Alexander Uharček, ktorý sa v máji dožil požehnaných 92 rokov. Na gymnáziu účinkoval od roku 1939 a vyučoval nemčinu a filozofiu. Po skončení účinkovania na gymnáziu a na strednej škole, pôsobil na Vysokej škole pedagogickej ako docent filozofie. Zúčastňoval sa stretnutí aj iných tried, lebo si ho každý váži a je jeden z posledných žijúcich profesorov svojej generácie. Je obdivuhodné, že napriek svojmu veku je mimoriadne mobilný, má sviežu pamäť, nechýba mu humor a spoločenský nadhľad. Keď sa na našom stretnutí, po sv. omši a návšteve triedy, rozprúdila v hoteli Barbakán živá debata, neodolal som a príhovor pána profesora som zaznamenal na magnetofón. Nakoľko jeho myšlienky a postrehy sú zaujímavé i poučné, rozhodol som sa ich dať aj na papier. Z jeho myšlienok vyberám:

„To, čo sme my prežívali, neboli jednoduché časy. Bolo to čosi abnormálne. Bolo strašné, čo robil Sovietsky zväz, keď nútil ľudí, že za žiadnych okolností nesmú mať iný názor na svet, ako marxisticko–leninský. Keď dobre uvážite, z pohľadu filozofie je vylúčené, aby jeden človek (Lenin) vytvoril svetonázor, o ktorom by sa dalo hovoriť , že je vedecký. Taký obrovský štát, aký bol Sovietsky zväz, ktorý mal veľa vnútorných problémov, kde bolo veľa národov s mnohými náboženstvami, chcel prinútiť, aby všetci mali len jeden svetový názor, ten ich „vedecký“. Tu sa dopustili strašnej chyby a tak je vysvetliteľné, že taká veľmoc zmizla z mapy Európy. Nepoučili sa z histórie.

Stanislav Májek